

Lobēšanas normatīvais
regulējums un problemātika
Latvijā un Eiropā

2019. gada novembris

Pētījuma gala ziņojums

LATVIJAS REPUBLIKAS
SAEIMA

**Par ziņojuma saturu ir atbildīgi tā autori – Visvaldis Valtenbergs, Valts Kalniņš,
Inese Grumolte-Lerhe, Ilona Beizītere.**

Pārpublicēšanas, citēšanas vai citādas izmantošanas gadījumā atsauce uz ziņojumu, tā autoriem un Latvijas Republikas Saeimu ir obligāta. Nekomerčiālos nolūkos ziņojumu drīkst pārpublicēt vai citādi izmantot bez īpašas saskaņošanas ar Latvijas Republikas Saeimu un ziņojuma autoriem.

Latvijas Republikas Saeima un ziņojuma autori nav atbildīgi par ziņojumā iekļautās informācijas tālāku izmantošanu un tās radītajām sekām.

Ziņojums neatspoguļo Latvijas Republikas Saeimas kā likumdevēja viedokli.

Visas mantiskās tiesības uz ziņojumu pieder Latvijas Republikas Saeimai.

Rīga, 2019

PĒTĪJUMA MĒRĶIS

Analizēt Eiropas valstu pieejas, praksi un starptautiskās rekomendācijas iespējamo politikas virzienu noteikšanai lobēšanas regulējuma izstrādei Latvijā

PĒTĪJUMA UZDEVUMI

1. Raksturot dažādas pieejas lobēšanas normatīvā regulējuma izstrādei
2. Apzināt starptautisko pieredzi lobēšanas regulācijā
3. Iespicēt iespējamās lobēšanu regulējošās politikas virzienus Latvijā

Satura rādītājs

GALVENIE SECINĀJUMI	2
Ievads	4
1. Pamatpieejas lobēšanas regulēšanai	5
2. Lobēšanas regulējuma saturs	12
2.1. Lobēšanas definīcija	12
2.2. Lobēšanas regulējuma mērķi un procedūras to sasniegšanai.....	13
2.3. Regulējamās darbības un dažādas lobētāju kategorijas	17
2.4. Lobētāju reģistri	24
2.5. Ētikas standarti lobēšanas praksē	27
2.6. Sankcijas, uzraudzība un konsultēšana	28
3. Līdzšinējās iniciatīvas ieviest lobēšanas regulējumu Latvijā	30
4. Politikas virzieni.....	35
4.1. Spēkā esošo normatīvo aktu papildināšana.....	37
4.2. Minimāla regulējuma noteikšana lobēšanas likumā.....	38
4.3. Stingra regulējuma noteikšana lobēšanas likumā.....	41
4.4. Pašregulācija.....	43
Avoti un literatūra	45

GALVENIE SECINĀJUMI

1. Lobēšanas regulējuma izstrāde var dot labumu dažādām iesaistītajām pusēm. Lēmumu pieņēmējiem šāds regulējums sniegs iespēju gūt skaidrāku priekšstatu par to, kādi spēki viņus cenšas ietekmēt. Pilsoniskā sabiedrība – gan ietekmīgākās, gan mazāk ietekmīgās grupas vai indivīdi – iegūs vienlīdzīgus spēles noteikumus. Savukārt sabiedrības ieguvums būs lielāka atklātība un iespēja labāk izprast publiskās varas institūciju pārstāvju motivāciju pieņemt konkrētus lēmumus un veikt konkrētas darbības.
2. Tikai dažās Eiropas Savienības (turpmāk arī – ES) dalībvalstīs lobēšanas process tiek visaptveroši reglamentēts. Vairumā valstu lobēšanas darbības tiek regulētas daļēji vai arī vispār netiek ārēji regulētas. Visaptverošs lobēšanas regulējums ir spēkā septiņās ES dalībvalstīs (Apvienotajā Karalistē, Austrijā, Francijā, Īrijā, Lietuvā, Polijā, Slovēnijā). Vairākās valstīs ir izveidoti lobētāju reģistri un reģistrēšanās tajos ir vai nu brīvprātīga, vai obligāta. Lobēšanas process var tikt reglamentēts likumā, atsevišķu institūciju normatīvajos aktos. Iespējams paļauties uz pašu lobētāju ētikas kodeksiem.
3. Eiropas Padomes Ministru komiteja (turpmāk arī – EPMK) definē lobēšanu kā “noteiktu interešu veicināšanu komunikācijas ceļā ar publisku amatpersonu” un kā “daļu no strukturētas un organizētas darbības nolūkā ietekmēt sabiedrisko lēmumu pieņemšanu”. Par lobētāju EPMK izpratnē uzskatāma ikviena fiziskā vai juridiskā persona, kas veic lobēšanu.
4. Tomēr starptautiskajā praksē nav vienotas lobēšanas jēdziena definīcijas un tiek atzīts, ka tai jābūt samērotai ar katras valsts politisko un konstitucionālo realitāti. Jēdzienu definējumam jābūt iespējami skaidram un nepārprotamam, kā arī skaidri jānosaka no regulējuma izslēdzamie gadījumi. Lobēšanas regulējuma modeļa izvēlē būtu jāņem vērā politiskā kultūra, kurā dominē noteiktas individuālās un kolektīvās attieksmes un vērtības. Ir jānosaka arī tas, vai lobēšanas regulējums tiks attiecināts uz lobēšanas darbībām tikai likumdevējas vai izpildvaras institūcijās, vai arī – gan uz vienu, gan uz otru. Lobēšanas tiesiskajam regulējumam ir jāietver sankcijas par neatbilstību.
5. Izvēle neregulēt lobēšanu ar ārējiem normatīvajiem aktiem tiek pamatota ar iespējamiem ierobežojumiem, ko šāds regulējums varētu radīt, kavējot informācijas plūsmu no sabiedrības grupām pie lēmumu pieņēmējiem un viņu padomniekiem. Pretarguments lobēšanas regulējuma ieviešanai ir arī lielāks administratīvais slogs, ko varētu radīt lobēšanas darbību reģistrēšana.
6. Ieviešot lobēšanas regulējumu, jānodrošina, lai netiktu panākts vēlamajam pretējs efekts, proti, lai konkrēti indivīdi un grupas, neidentificējot sevi kā lobētājus, nesagādātu sev vēl lielākas priekšrocības attiecībā uz piekļuvi lēmumu pieņēmējiem un politikas veidotājiem.
7. Lobēšanas modeļus nosacīti var iedalīt minimāli, vidēji un stingri regulētos. Tie atšķiras pēc tā, vai lobēšanas regulējums skar vienīgi likumdevēju, vai arī izpildvaru, pēc lobēšanas reģistros fiksējamās informācijas apjoma, uzraugošo institūciju īstenotajām sankcijām, kā arī pēc tā, vai normatīvajos aktos ir noteikts t. s. “atdzišanas” (angl. – *cooling-off*) periods. Tas ir periods, kurā publiskās varas institūcijas pārstāvis, kas beidzis pildīt amatpersonas pienākumus, nedrīkst kļūt par lobētāju, vai arī laika posms, kurā lobētājam pēc lobēšanas darbību pārtraukšanas nav atļauts kļūt par publiskās varas institūcijas pārstāvi.
8. Rekomendācijas par to, kā optimālāk būtu veidojams lobēšanas regulējums, izdevušas vairākas starptautiskās organizācijas. Pēc EPMK ieskata, lobēšanas tiesiskajam regulējumam jāaptver šādas lobētāju kategorijas: konsultanti lobētāji, kas darbojas trešās personas (klienta) vārdā, iekšējie lobētāji, kuru darba devēji ir noteiktas organizācijas un kas darbojas sava darba devēja vārdā, kā arī organizācijas vai kolektīvi, kas pārstāv profesionālās vai nozaru intereses.

9. Lobēšanas regulējuma mērķi var būt: stiprināt godprātības (angl. – *integrity*) principu un nodrošināt tā ievērošanu publiskās valsts varas institūcijās, kā arī veicināt pārvaldes procesu caurskatāmību. Godprātības principa ievērošanu var veicināt, piemēram, “atdzīšanas” periods, “likumdošanas pēdas” fiksēšana (tā parāda, kādas iesaistītās puses ir sniegušas konsultācijas likumprojekta vai lēmuma pieņemšanas procesā), kā arī lobēšanas reģistrs. Viens no caurskatāmības katalizatoriem ir ar padomdevēju un lietpratēju grupu darbību saistītās informācijas publiskošanas politika.
10. Lobēšanas reģistrā visbiežāk norāda lobētāja vārdu un kontaktinformāciju, lobēšanas priekšmetu, kā arī lobēšanas pakalpojumu saņēmēja vai lobētāja darba devēja identitāti. Dažviet lobētāju reģistrēšanās tiek stimulēta ar noteiktiem pozitīvas motivācijas mehānismiem. Lobēšanas atklātības regulējums var izrādīties neefektīvs un viegli apejams, ja reģistrējamo lobētāju, lobēšanas mērķu un lobēšanas darbību loks definēts pārāk šauri.
11. Tā kā lobēšana ir saistīta citstarp ar indivīdu un grupu tiesībām izteikt savu viedokli un aizstāvēt savas intereses, lobēšanas ierobežojumi nosakāmi tā, lai tie nepārkāptu personu demokrātiskās tiesības individuāli vai kolektīvi paust savus uzskatus un vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem. Publiskās apspriešanas organizēšanā tiek izmantotas gan formālas, gan mazāk formālas pieejas. Dažās valstīs izvirzītas arī īpašas prasības apspriežu procedūrai, kas palīdz garantēt vienlīdzīgus iesaistes nosacījumus dažādām iesaistītajām personām un grupām, kā arī nosaka viedokļu publiskošanas kārtību.
12. Lobēšanas regulējuma sekmīga darbība nav iespējama bez ētikas standartu ievērošanas lobēšanas praksē.
13. Pašlaik Latvijā jau ir spēkā normatīvajā regulējumā nostiprinātas prasības, kas pastarpināti attiecas uz lobēšanas darbībām. Tiesību aktu anotācijās norādāmas ziņas par sabiedrības līdzdalību tiesību akta projekta izstrādē un tās laikā notikušajām konsultācijām, tāpat ir spēkā noteikumi, kas regulē attiecības starp valsts amatpersonām un privātpersonām.
14. Neskatoties uz Latvijas normatīvā regulējuma pilnveidē jau paveikto, joprojām tiek paustas bažas par to, vai attiecīgais regulējums nodrošina iespēju apkopot un publiskot visaptverošu informāciju par lobētāju un lēmumu pieņēmēju mijiedarbību, jo būtiski ar lobēšanu saistīti aspekti vispār netiek regulēti vai arī netiek regulēti pietiekami.
15. Lobēšanas regulējuma ieviešanu Latvijā līdz šim kavējuši tādi faktori kā pietiekama politiskā atbalsta trūkums, iebildes pret administratīvā sloga palielināšanu un regulējuma darbības nodrošināšanai nepieciešamā finansējuma trūkumu, spēkā esošā regulējuma fragmentācija pa vairākiem normatīvajiem aktiem, kā arī neskaidrības par to, kuras institūcijas kompetencē ietveramas uzraudzības un kontroles funkcijas.
16. Neraugoties uz dažādām izvirzītajām iniciatīvām, nav vienprātības par to, vai vispār nepieciešams speciāls lobēšanas atklātības likums, vai arī atklātības prasības var iestrādāt citos tiesību aktos, tādējādi vairāk paļaujoties uz ētikas kodeksiem un politisko kultūru.
17. Iespējamie politikas virzieni lobēšanas regulējuma ieviešanai Latvijas kontekstā varētu būt šādi: spēkā esošo normatīvo aktu papildināšana, minimāla regulējuma noteikšana lobēšanas likumā, stingra regulējuma noteikšana lobēšanas likumā un pašregulācija. Politikas virzienu ietvaros aplūkotie risinājumi uzskatāmi par piemēriem, kas neizslēdz arī citādu risinājumu piemērošanu.

Ievads

Iedzīvotāju uzticības saglabāšana ir viens no mūsdienu demokrātisko politisko sistēmu galvenajiem uzdevumiem pašlaik, kad valstis sastopas ar tādiem izaicinājumiem kā klimata pārmaiņas, globālais terorisms un noziedzība, bēgļu krīze, politiskā radikālisma viļņi u. c. **Iedzīvotāju priekšstatus par politiskās sistēmas godprātību, legitimitāti un arī efektivitāti nosaka citstarp tas, kuru sabiedrības grupu intereses dominē lēmumu pieņemšanas procesā.** Situācijas, kurās atklājas pārāk ciešas un savstarpēji izdevīgas interešu grupu un publiskās varas institūciju pārstāvju attiecības, var izraisīt sabiedrības nosodījumu un mazināt uzticēšanos pārstāvnieciskās demokrātijas institūcijām, kā arī demokrātiskam lēmumu pieņemšanas procesam kopumā.

Trīs Baltijas valstis nereti tiek minētas starp veiksmīgākajiem piemēriem pārejai uz liberālu demokrātisku režīmu un brīvā tirgus ekonomiku, tomēr tajās joprojām saglabājušās vairākas postkomunisma valstīm raksturīgas iezīmes – zema iedzīvotāju uzticēšanās valsts institūcijām, samērā liels ēnu ekonomikas apjoms un uzskatāma sociālekonomiskā nevienlīdzība. **Salīdzinājumā ar kaimiņvalstīm iedzīvotāju uzticēšanās likumdevējam un jo īpaši politiskajām partijām Latvijā ir izteikti zema.** 2019. gada sākumā politiskajām partijām Latvijā uzticējās vien 8 % iedzīvotāju (Igaunijā – 20 %, Lietuvā – 14 %, vidēji ES 28 valstīs – 29 %), savukārt likumdevējam – 21 % iedzīvotāju (Igaunijā – 43 %, Lietuvā – 20 %, vidēji ES 28 valstīs – 34 %) ([EC, 2019](#)).

Latvijā tiek regulāri pētīti iedzīvotāju uzskati par to, ko nozīmē politiskā korupcija ([SKDS, 2008](#); [SKDS, 2014](#)). Iezīme, ka iedzīvotāji dažādās politikā vērojamās negatīvās parādības dēvē par korupciju, laika gaitā kļuvusi aizvien izteiktāka ([Kalniņš, 2014](#)). Kopumā iedzīvotāji izrāda aizvien lielāku neiecietību gan pret parādībām, kuras patiešām varētu raksturot kā politisko korupciju, gan arī pret tādām parādībām, kuras vairums lietpratēju tomēr atturētos dēvēt par korupciju, piemēram, pret tādām situācijām, kad tiek atbalstīti lēmumi, kas izdevīgi tikai daļai sabiedrības, kad politisks lēmums tiek pieņemts lobētāja ietekmē, kad valsts budžeta finansējums tiek piešķirts bez skaidriem kritērijiem, kad politisks lēmums tiek pieņemts bez diskusijām plašākā sabiedrībā. Izplatītāka kļuvusi nosodoša attieksme pret situācijām, kas saistītas ar politisko partiju negodprātīgu rīcību. Politiska lēmuma pieņemšanu lobētāju ietekmē kā politisko korupciju kvalificēja 52 % respondentu (2008. gadā – 42 %) ([SKDS, 2008](#); [SKDS, 2014](#)). Šajā kontekstā atjaunojusies diskusija par iespējām tiesiski regulēt lobēšanu.

Latvijā par lobēšanas regulējuma nepieciešamību tiek runāts jau kopš šā gadsimta sākuma. Tomēr dažādu apstākļu dēļ līdzšinējie centieni tādu izveidot bijuši neveiksmīgi. Ieviest lobēšanas regulējumu Latvijā vairākkārt mudinājušas kā vietējās, tā arī starptautiskās organizācijas, citstarp Eiropas Padome (turpmāk arī – EP), Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (turpmāk arī – *OECD*), Pretkorupcijas starpvalstu grupa (turpmāk arī – *GRECO*), Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (turpmāk arī – *EDSO*).

Šā ziņojuma pirmajā sadaļā sniegts ieskats pamatpieejās lobēšanas regulēšanai. Otrajā sadaļā aplūkoti vairāki ar lobēšanas regulējumu saistīti aspekti un komponentes. Šī sadaļa strukturēta atbilstoši EPMK rekomendāciju ietvaram, kas nosaka minimālos lobēšanas tiesiskā regulējuma standartus. Tālāk ziņojumā rezumētas līdzšinējās iniciatīvas izveidot lobēšanas regulējumu Latvijā un noslēgumā ieskicēti četri iespējamie politikas virzieni šā regulējuma ieviešanai Latvijā.

Ziņojuma izstrādē izmantotas akadēmiskās publikācijas, dažādu starptautisko organizāciju ziņojumi, kā arī socioloģisko pētījumu rezultāti. Vispārējam ieskatam problemātikā ir izmantotas atbildes uz informācijas pieprasījumiem Eiropas valstu parlamentiem, kas pieejamas Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centra (turpmāk arī – *ECPRD*) starpparlamentu sadarbības platformas ietvaros.

1. Pamatpieejas lobēšanas regulēšanai

Lai izveidotu efektīvu lobēšanas regulējumu, ir būtiski apzināt citu valstu pieredzi, tomēr jāņem vērā, ka politiskās sistēmas specifikas un tiesiskās prakses atšķirību dēļ normatīvais regulējums nav gluži vienkārši pārceļams no vienas valsts uz citu ([Lumi, 2014](#)). Tas attiecas citstarp uz lobēšanas definīciju – tā nevar būt vienāda visās valstīs ([OECD, 2012](#)). Aspekti, kuri sekmējuši lobēšanas regulējuma ieviešanu, daudzējādā ziņā noteikuši arī šā regulējuma galvenos mērķus. Eiropas valstīs lobēšanas regulējuma ieviešanas centieni ir izrietējuši galvenokārt no vēlmes uzlabot lobēšanas procesu caurskatāmību un līdz ar to arī veicināt sabiedrības uzticēšanos valsts pārvaldei, savukārt Amerikas Savienotajās Valstīs (turpmāk arī – ASV), Kanādā, kā arī vairākās Rietumeiropas valstīs lobēšanas regulējums ir primāri vērst uz vienādu spēles noteikumu izstrādi interešu grupām, nodrošinot tām vienlīdzīgas iespējas piekļūt lēmumu pieņēmējiem ([Holman, Luneburg, 2012](#)). Pirmās valstis, kas ievieša lobēšanas regulējumu bija ASV un Eiropā – Vācija, tomēr tieši pēdējos divos gadu desmitos šī prakse kļuvusi aizvien izplatītāka. Starp 2000. un 2009. gadu pilnīgs vai daļējs lobēšanas regulējums (lobētāju reģistrācija) tika ieviests Polijā (2005. gadā), Ungārijā (2006. gadā, atcelts 2011. gadā), Izraēlā (2008. gadā), Francijā (2009. gadā), bet starp 2010. un 2019. gadu arī Meksikā, Slovēnijā (2010. gadā), Austrijā, Itālijā, Nīderlandē (2012. gadā), Apvienotajā Karalistē, Čīlē (2014. gadā) ([OECD, 2019](#)).

Lobēšanas regulējums var nest ieguvumus gan lēmumu pieņēmējiem publiskās varas institūcijās, gan arī interešu grupām un sabiedrībai kopumā. Tiesiskais ietvars, kas regulē lobēšanu, tiek uzskatīts par līdzekli plaša mēroga politikas mērķu pietuvināšanai, tāpēc **lobēšanas regulējums nereti tiek aplūkots kā daļa no regulējuma kopuma jeb režīma, kas nosaka publiskās varas institūciju pārstāvju un viņu sadarbības partneru ētisku darbību** ([OECD, 2012](#)).

Lobēšanas regulējuma izstrādi tiek ieteikts aplūkot kopsakarā arī ar šādu citu, saistītu, jomu regulējumu:

- tirgošanās ar ietekmi, kukuļdošanas, kukuļņemšanas un citu koruptīvu darbību novēršana;
- partiju finansēšana, politisko kampaņu finansēšana;
- publisko iepirkumu uzraudzības mehānismi;
- plašsaziņas līdzekļu regulējums, jo īpaši plašsaziņas līdzekļu neatkarības un finansēšanas jautājumos;
- darba normatīvais regulējums;
- trauksmes cēlēja aizsardzība;
- likumdošanas procedūra (piemēram, jaunu priekšlikumu iekļaušana steidzamības kārtā);
- vārda un publicēšanās brīvība ([TI, 2015](#)).

Lai identificētu spēcīga lobēšanas regulējuma elementus, sākotnēji ir jārod atbilde uz vairākiem jautājumiem, piemēram:

- kas tiks regulēts?
- kas tieši ar attiecīgā regulējuma palīdzību ir jāpadara atklāts?
- kā regulēt?
- kā panākt atbilstību?
- kā nodrošināt godprātību lobēšanas regulējuma ietvaros? ([OECD, 2009b](#))

Galvenie ieguvumi no lobēšanas regulējuma:

Lēmumu pieņēmējiem:

- iespēja gūt skaidrāku priekšstatu par to, kādi spēki tos cenšas ietekmēt;
- būt gataviem tam, ka ietekmēšanas mēģinājumi tiks veikti.

Interesešu grupām:

- vienlīdzīgi spēles noteikumi ietekmīgākām un mazāk ietekmīgām grupām vai indivīdiem.

Sabiedrībai kopumā:

- caurskatāmība, kas veicina korupcijas mazināšanos pārvaldes procesos;
- lielāka uzticēšanās publiskās varas institūcijām;
- lielāka atklātība un plašāka informācija par politiskajiem procesiem, kā arī labāka izpratne par publiskās varas institūciju pārstāvju, citstarp arī politiķu, motivāciju veikt konkrētas darbības un pieņemt lēmumus.

Avots: [Holman, Luneburg, 2012.](#)

Tikai dažās ES dalībvalstīs lobēšanas process tiek detalizēti un visaptveroši reglamentēts. Vairumā valstu lobēšanas darbības tiek regulētas daļēji vai arī vispār netiek ārēji regulētas. Tādas ir Beļģija, Bulgārija, Dānija, Grieķija, Igaunija, Kipra, Latvija, Luksemburga, Malta, Portugāle, Slovākija, Spānija, Ungārija un Zviedrija ([EPRS, 2016](#)). Tikai septiņās ES dalībvalstīs (Apvienotajā Karalistē, Austrijā, Francijā, Īrijā, Lietuvā, Polijā un Slovēnijā) ir spēkā visaptverošs lobēšanas regulējums. Ungārijā lobēšanas likums 2011. gadā tika atcelts. Vairākās valstīs ir izveidoti lobētāju reģistri un reģistrēšanās tajos ir vai nu brīvprātīga, vai obligāta (atsevišķos Itālijas reģionos, Rumānijā un Vācijā). Visbiežāk sastopamais lobēšanas procesa reglamentēšanas rīks ir lobētāju kodeksi. Tiek uzskatīts, ka tie var nodrošināt lobēšanas darbību pašregulāciju. Pārskats par lobēšanas procesa regulējumu, kodeksiem un lobētāju reģistriem sniegts 1. tabulā.

Lobēšanas procesa regulācijas elementi:

- **Speciāls likums** (piemēram, Apvienotajā Karalistē, ASV, Austrijā, Francijā, Īrijā, Kanādā, Lietuvā, Maķedonijā, Maltā, Meksikā un Polijā) vai arī noteikumi, kas ietverti dažādos normatīvajos aktos (t. s. minimālā regulācija; piemēram, Nīderlandē, Slovēnijā un Vācijā).
- **Lobētāju reģistri** var tikt uzturēti, paredzot reģistrēšanos tajos vai nu obligātā, vai brīvprātīgā kārtā. Lielākoties valstīs, kurās lobēšana tiek regulēta ar speciālu likumu, lobēšanas reģistri ir izveidoti. Obligāta reģistrēšanās noteikta, piemēram, Apvienotajā Karalistē, Austrijā, Francijā, Īrijā, Lietuvā, Nīderlandē, Polijā un Slovēnijā. Brīvprātīguma princips lobēšanas darbību reģistrēšanā tiek piemērots, piemēram, Horvātijā, Itālijā, Rumānijā un Vācijā.
- **Lobētāju kodeksi.** Tie var būt citstarp pašu lobētāju asociāciju izstrādāti kodeksi.

Avots: [EPRS, 2016.](#)

Lobēšanas procesa regulējums, kodeksi un lobētāju reģistrs dažādās ES dalībvalstīs

Izmantoti dati no: [EPRS, 2016.](#)

Valsts	Lobēšanas procesa regulējums	Lobētāju kodekss	Lobētāju reģistrs
Apvienotā Karaliste	Lobēšanas atklātības, ārpuspartiju kampaņu un arodbiedrību pārvaldības likums, 2014. gads	Pašregulācija	Obligāts tikai sabiedrisko attiecību konsultantiem
Austrija	Lobēšanas un interešu pārstāvēšanas atklātības likums, 2013. gads	Jā, nodrošina likums	Obligāts
Čehija	Nav	Pašregulācija	Nav
Francija	Likums par caurskatāmību, cīņu pret korupciju un ekonomikas modernizāciju, 2016. gads	Jā, nodrošina likums	Obligāts
Horvātija	Nav	Pašregulācija	Brīvprātīgs
Itālija	Nav nacionāla līmeņa tiesību aktu	Pašregulācija dažos reģionos	Brīvprātīgi dažās ministrijās
Īrija	Lobēšanas reģistrācijas likums, 2015. gads	Jā, nodrošina likums	Obligāts
Latvija	Nav	Pašregulācija*	Nav
Lietuva	Lobēšanas likums, 2001. gads	Jā, nodrošina likums	Obligāts
Nīderlande	Pārstāvju komitejas reglaments, 2012. gads	Nav	Obligāts reģistrs piekļuvei parlamentam
Polija	Likums par leģislatīvo un regulatoro lobēšanu, 2006. gads	Pašregulācija	Obligāts
Rumānija	Nav	Pašregulācija	Brīvprātīgs
Slovēnija	Korupcijas novēršanas un godprātības likums, 2010. gads	Jā, nodrošina likums	Obligāts
Somija	Nav	Pašregulācija	Nav
Spānija	Nav	Pašregulācija	Nav
Vācija	Bundestāga reglaments, 1972. gads	Nav	Brīvprātīgais reģistrs Bundestāga lobētājiem-asociācijām

Likumā noteiktais regulējums
 Minimālais regulējums
 Pašregulācija

* Lai arī Latvijas Lobētāju asociācija ir pieņēmusi ētikas kodeksu, pašlaik lobētāju pašregulācija faktiski netiek īstenota.

Lobēšanas regulējuma modeļa izvēlē jāņem vērā citstarp politiskā kultūra, kurā dominē noteiktas individuālās un kolektīvās attieksmes un vērtības. Piemēram, visai atšķirīgs skatījums uz lobēšanas regulējuma nepieciešamību ir Skandināvijas valstīs un postkomunistiskajās sistēmās, līdz ar to atšķiras arī pieeja šim jautājumam. Postkomunistiskajām sistēmām kopumā ir raksturīga vēlme noteikt spēcīgākus regulējošos mehānismus, savukārt Skandināvijas valstīs dod priekšroku pašregulācijai, kas balstīta uz pašu lobētāju organizāciju izstrādātajiem kodeksiem. Tiek uzskatīts, ka Skandināvijas valstīs pārvaldes mehānismi ir organiski un kulturāli iesakņojušies, bet postkomunistiskajās valstīs politiskie procesi vēl zināmu laiku pēc režīma maiņas ir balstīti uz formālo pārvaldes institūciju uzspiestajiem noteikumiem un standartiem. Taču pamatotas ir arī bažas par ārēji regulēta lobēšanas modeļa efektivitāti, kā arī par to, kas būtu lielākie ieguvēji no šāda modeļa iedibināšanas. Šajā kontekstā lietpratēji vērš uzmanību uz to, ka Centrāleiropā un Austrumeiropā nevalstiskās jeb pilsoniskās sabiedrības organizācijas nereti aktīvi iestājas par politisko procesu caurskatāmību un atskaitīšanos, taču vilcinās padarīt iespējami atklātus pašas savus centienus ietekmēt lēmumu pieņemšanu ([Kalniņš, 2011](#)). Jāņem vērā, ka tad, ja nekāds sankciju mehānisms nav paredzēts, noteiktas grupas vai personas, kas pēc būtības veic lobēšanas darbības, var saskatīt priekšrocības šādu darbību turpināšanā bez reģistrēšanās. Tādējādi rodas situācija, ka šādas grupas vai personas var turpināt darboties, pretendējot uz neitralitātes statusu, taču faktiski sabiedriski politiskajā telpā lobējot noteiktas intereses, vērtības vai attieksmes. Tātad, ieviešot lobēšanas regulējumu, ir **būtiski nodrošināt visiem vienādus spēles noteikumus, lai netiktu panākts vēlamojam pretējs efekts – proti, lai konkrēti indivīdi un grupas, neidentificējot sevi kā lobētājus, nesagādātu sev vēl lielākas priekšrocības attiecībā uz piekļuvi lēmumu pieņēmējiem un politikas veidotājiem.** Igaunu pētnieks Ots Lūmī (*Ott Lumi*) atzīst – nereti politiķi mēdz noteiktos jautājumos nekritiskāk uztvert noteiktu interešu grupu viedokli un uzticēties tām vairāk nekā citām, jo šīm grupām piemīt sava veida pozitīvā stigma ([Lumi, 2014](#)). Šajā kontekstā būtiski ir vērst uzmanību uz dažādu domnīcu darbību.

Domnīcas politiskajā procesā

Ņemot vērā to, ka politiskajā procesā kā konsultanti un lobētāji aizvien biežāk iesaistās arī domnīcas, pētnieki, analizējot domnīcu saistību ar politisko procesu, konstatējuši dažas problemātiskas tendences:

- **domnīcu politizācija** un “fantomdomnīcu” darbības aktivizēšanās, ko privātās korporācijas vai indivīdi izmanto savu specifisko interešu virzīšanai, raisa bažas par caurskatāmības trūkumu. Tādējādi rodas situācija, kad privātās intereses tiek prezentētas kā publiskās intereses. Šāda iezīme esot īpaši izteikta Centrāleiropā un Austrumeiropā;
- **uz ekspertīzi balstīta lobēšana politikas veidošanā gan nacionālajā, gan pārnacionālajā līmenī izvērstā plašā mērogā.** Publiskās pārvaldes lietpratēji uzsver, ka nebūt ne visās domnīcās darbojas pētnieciskajai darbam atbilstoši akadēmiski sagatavoti darbinieki, bet domnīcu finansētāji, pretēji realitātei, akcentē šo domnīcu sniegto atziņu zinātnisko raksturu, tādējādi cenšoties savu mērķi leģitimēt ar šķietami neatkarīgu un racionālu analīzi;
- **sabiedrisko attiecību uzņēmumi prezentē paši sevi kā neatkarīgas domnīcas vai bezpeļņas organizācijas, un arī plašsaziņas līdzekļos tas tiek atspoguļots.** Tādējādi tiem tiek nodrošināta papildu autoritāte un publiskā redzamība, taču izpaliek informācijas sniegšana par to saikni ar sektoru vai jautājumu, par kuru šo uzņēmumu pārstāvji izsaka komentārus. Šajā kontekstā būtiska ir arī plašsaziņas līdzekļu atbildība.

Bijušais eirokomisārs Igaunijas politiķis Sīms Kallass (*Siim Kallas*), vēl atrodoties šajā amatā, aicināja domnīcas reģistrēties lobētāju reģistros un panāca, ka Eiropas Komisija (turpmāk arī – EK) tās uzlūko kā interešu pārstāvjus. Tika norādīts uz faktu, ka daudzas domnīcas saņem finansējumu no korporācijām, kuru nolūks ir gūt piekļuvi politiķiem. Likumsakarīgi, ka domnīcas šai iniciatīvai pretojās

Avots: [Bartlett, 2012](#); [Graves, 2013](#); [Krastev, 2001](#); [Krugman, 2005](#); [McGann, 2012a](#); [McGann, 2012b](#); [Plehwe, 2014](#); [Rich, et al., 2011](#); [Stone, 2007](#); [Willis, 2009](#).

Izvēle neregulēt lobēšanu ar ārējiem normatīvajiem aktiem tiek pamatota ar iespējamiem ierobežojumiem, ko šāds regulējums varētu radīt, kavējot informācijas plūsmu no sabiedrības grupām pie lēmumu pieņēmējiem un viņu padomniekiem. To respektējot, likumdevēji ir vairījušies definēt lobēšanu un lobēšanas darbības pārāk strikti, lai neatturētu informētus sabiedrības locekļus piedāvāt savu skatījumu uz noteiktu jomu pārvaldību ([OECD, 2009b](#)). Pretarguments lobēšanas regulējuma ieviešanai ir arī lielāks administratīvais slogs, ko varētu radīt lobēšanas darbību reģistrēšana ([OECD, 2009b](#)). Tāpat tiek uzsvērts, ka dažās valstīs arī bez lobēšanas regulējuma korupcijas līmenis tomēr ir zems. Lai gan Skandināvijas valstīs lobēšana nav tiesiski regulēta, līdz ar jaunu interešu grupu un profesionālu lobētāju darbības intensificēšanos šis jautājums tomēr periodiski aktualizējas politiskajā darba kārtībā. Piemēram, Dānijā bažas rada tāda aizvien aktuālāka tendence, ka bijušie parlamenta deputāti un ministri pēc attiecīgā amata pilnvaru beigām uzsāk profesionāla lobētāja karjeru. Taču kopumā dominē uzskats, ka lobēšanas regulējuma pozitīvos efektus aizēnotu negatīvie, piemēram, vārda brīvības ierobežojumi ([Lumi, 2014](#); [Slingerland, 2010](#)). Somijā lobēšanas regulēšana līdz šim nav ieņēmusi nozīmīgu vietu politiskajā darba kārtībā, lai gan, tāpat kā Zviedrijā, kādreizējo deputātu tuvināšanās lobētāju aprindām profesionālās darbības nolūkā tiek uzskatīta par problemātisku jautājumu ([Lumi, 2014](#)).

Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu salīdzinoši apņēmīgāko nostāju lobēšanas regulējuma nepieciešamības jautājumā pētnieki skaidro citstarp ar augsto korupcijas līmeni ([Lumi, 2014](#)). Novērots, ka diskusijas par lobēšanas regulējuma nepieciešamību mēdz intensificēties pēc skaļiem korupcijas skandāliem, kā tas 2006. gadā notika Ungārijā un Polijā.

Atšķirīgs skatījums uz lobēšanas darbībām veidojies valstīs, kuru politiskajā kultūrā būtiska loma ir korporatīvisma tradīcijām. Tajās dažādu nozaru grupām un asociācijām vēsturiski ir bijusi būtiska loma politikas veidošanā. Prasība reģistrēties kā lobētājiem asociācijām nav bijusi obligāta, jo to līdzdalība procesos tāpat ir vispārpieņemta prakse, tā īstenota dažādām iesaistītajām pusēm skaidra procesa ietvaros, un asociāciju intereses bijušas zināmas kā amatpersonām, tā sabiedrībai (piemēram, Austrijā) ([Clark, 1991](#)).

Izvēloties pieeju lobēšanas regulēšanai, ir būtiski noteikt arī to, vai lobēšanas regulējums attiecināms tikai uz likumdevēju vai izpildvaru, vai – gan vienu, gan otru. Lobēšanas regulējuma prasības var tikt vērstas vairāk uz politikas iniciēšanas posmu (šajā gadījumā tās attiecināmas primāri uz pašiem lobētājiem) vai arī uz politikas īstenošanas un rezultēšanās posmu (šajā gadījumā regulācija primāri vērsta uz lēmumu pieņēmējiem, publiskās varas institūciju pārstāvjiem) ([Easton, 1965](#)).

Lobēšanas pašregulācija politikas veidošanas procesa iniciēšanas posmā ir tipiska Skandināvijas valstīm. Praksē tā izpaužas tādējādi, ka asociācijas pašas sev izstrādā ētikas kodeksus, tajos nosakot godprātības un caurskatāmības standartus, kā arī veic iekšējo izmeklēšanu gadījumos, kad konstatēti pārkāpumi ([Lumi, 2014](#)). Šāda pieeja tiek īstenota Dānijā un Somijā. **Obligātas prasības lobēšanai politikas veidošanas procesa sākumposmā ir noteiktas, piemēram, Lietuvā un Polijā.** Šajās valstīs lobētāju darbība tiek aktīvi regulēta – tiek veikta to reģistrācija, pēc kuras lobētāji iegūst tiesības apmeklēt komisiju sēdes un izklāstīt savu pozīciju. Lai attiecīgās prasības būtu efektīvi ieviešamas, nepieciešams skaidri definēt lobēšanu un konsekventi ievērot pieņemto definīciju. Tad nepieciešamības gadījumā būtu iespējams īstenot arī efektīvas sankcijas, tomēr vienlaikus motivējot lobētājus reģistrēt savu darbību. Savukārt regulējums politikas īstenošanas un rezultēšanās posmā pārsvarā attiecas uz publiskās varas institūcijām vai to pārstāvjiem, pie kuriem lobētāji vēršas savās vai citas personas interesēs. Piemēram, Polijā reizi gadā civildienesta iestāžu vadītājiem jāsniedz ziņojums par attiecīgajā iestādē veiktajām lobēšanas darbībām, savukārt Ministru padomei proaktīvi jāinformē lobētāji par aktualitātēm normatīvā regulējuma izstrādē ([Wiszowaty, 2006](#)). Pirms Ungārijā tika atcelts lobēšanas regulējums, tur šāds ziņojums no amatpersonām tika gaidīts pat reizi ceturksnī ([Pogatsa, 2010](#)). Ņemot vērā politiskā procesa

sarežģītību un interešu grupu ietekmi, pēc iespējas pilnīgāks lobēšanas regulējums būtu nepieciešams gan politikas veidošanas sākumposmā, gan arī politikas rezultēšanās posmā.

Sabiedriskās konsultācijas par Īrijas lobēšanas regulējumu tā izstrādes posmā

Lai informētu par darbu pie likumā paredzētā lobētāju reģistra izveides un noteikumiem, kas regulēs lobēšanas praksi, Īrijas Publisko izdevumu un reformu departaments aicināja ieinteresētās puses sniegt viedokli par lobēšanas regulēšanas sistēmas iespējamo struktūru un īstenošanas modeli, kas balstīts uz *OECD* rekomendācijām par caurskatāmības un godprātības principiem.

Konsultāciju rezultātu rezumējums:

- principiāls atbalsts priekšlikumam regulēt lobēšanu un izstrādāt skaidru lobēšanas definīciju;
- bažas par regulējuma iespējamo negatīvo blakusefektu, proti, par to, ka regulējums kavēs iedzīvotāju mijiedarbību ar pārvaldi;
- dažādi viedokļi par to, kuras organizācijas un grupas būtu iekļaujamas reģistrā. Tika nosaukti profesionālie lobētāji, asociācijas, labdarības organizācijas, arodbiedrības un darba devēju asociācijas, noteiktu profesionālo pakalpojumu sniedzēji, bezpeļņas organizācijas un iedzīvotāju aizstāvības organizācijas.

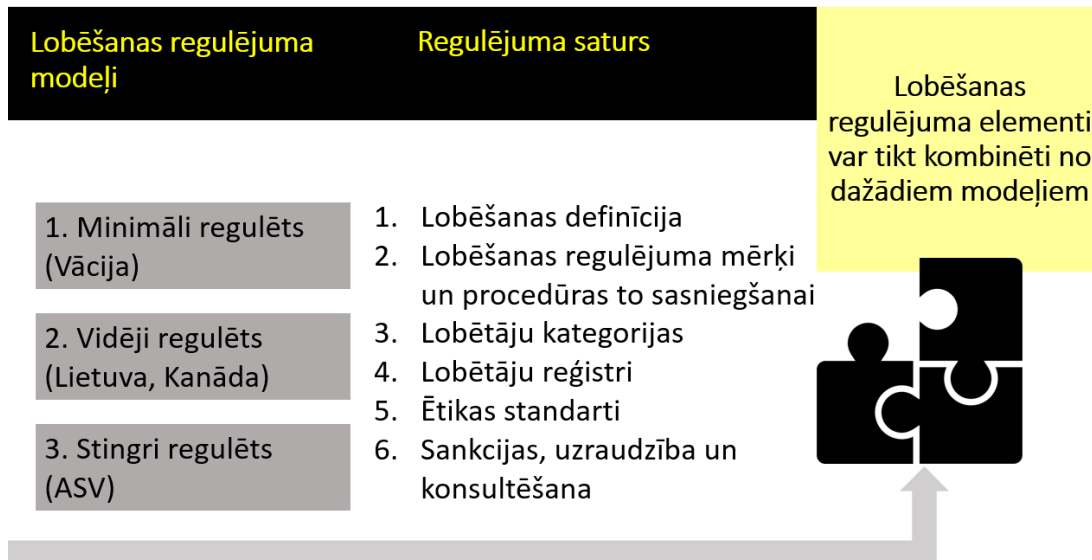
Avots: [OECD, 2014.](#)

EP savā 2013. gadā publicētajā ziņojumā ([CoE, 2013](#)) par ārpusparlamentāro subjektu lomu demokrātiskā sistēmā izšķir minimāli, vidēji un stingri regulētas lobēšanas modeļus:

- **Minimāli regulētas lobēšanas modelis** (Vācija, bijusī Eiropas Komisijas brīvprātīgā iniciatīva 2008. gadā) nozīmē to, ka pastāv lobētāju reģistrs, taču bez detalizētas informācijas par lobētāju virzītajiem jautājumiem un tematiem. Nedz lobētājam, nedz tā klientam vai darba devējam (ja tāds ir) nav jāatskaitās sabiedrībai par finansējuma izlietojumu. Visbiežāk nav izveidota elektroniskā sistēma ar lobēšanu saistīto darbību reģistrēšanai. Sabiedrībai ir pieejams reģistrēto lobētāju saraksts, taču tas nav detalizēts un nesatur informāciju, piemēram, par finansējuma izlietojumu, kā arī par lobētāju un politiķu tikšanās reizēm. Uzraugošajām institūcijām nav reālu iespēju realizēt efektīvas sankcijas. Normatīvajos aktos nav paredzēts t. s. "atdzišanas" periods, tādējādi bijušie deputāti un ministri ir tiesīgi nekavējoties pēc sava pilnvaru termiņa beigām uzsākt darbību kā lobētāji. Galvenās šāda modeļa priekšrocības ir mazais administratīvais slogs un zemās izmaksas.

- **Vidēji regulētas lobēšanas modelis** (Kanāda, Lietuva, bijušais 2006. gada Ungārijas modelis, vairāki ASV štati) izvirza stingrākus lobēšanas darbību reģistrēšanas nosacījumus. Lobētājam jāreģistrē lobējamais jautājums, institūcija, likumprojekts, saistībā ar kuru notiek lobēšana. Lobēšanas regulējums attiecas ne tikai uz likumdevējvaru, bet arī uz izpildvaru. Tomēr arī šis modelis neparedz nedz lobētāja, nedz viņa klienta vai darba devēja atskaitīšanos sabiedrībai par finansējuma izlietojumu. Tomēr, atšķirībā no minimāli regulētas lobēšanas modeļa, var būt izveidota ērta elektroniskā reģistrācijas sistēma. Tiek nodrošināta sabiedrības pieeja lobētāju reģistram, un šis reģistrs tiek atjaunots īsos laika intervālos. Valsts iestāde, kas uzrauga lobēšanu, ir tiesīga veikt pārbaudes un sodīt par pārkāpumiem. Normatīvie akti paredz "atdzišanas" periodu, kurā bijušie deputāti un ministri nevar reģistrēties kā lobētāji. Šā modeļa galvenā priekšrocība ir tā, ka informācija par lobētājiem un viņu virzītajiem jautājumiem ir pieejama un arī administratīvās izmaksas ir relatīvi zemas. Tomēr arī šajā gadījumā lobētājiem nav grūti regulējumu apiet, piemēram, piedāvājot "bezmaksas konsultāciju pakalpojumus" politiskajām partijām.

- **Stingri regulētas lobēšanas modelis (ASV)** no vidēji regulētas lobēšanas modeļa atšķiras ar to, ka lobētājiem ir izvirzīta prasība ne vien reģistrēties, bet arī sniegt detalizētu informāciju par ieņēmumiem un izdevumiem. Deklarācijā norādāmas personas, kurām lobētājs pārskaitījis vai no kurām saņēmis līdzekļus. Līdzīgi kā vidēji regulētas lobēšanas modelī arī stingri regulētas lobēšanas modelī mēdz darboties bieži atjaunojama lobētāju elektroniskā reģistrēšanās sistēma. Uzraugošā iestāde, kas visbiežāk neatrodas tiešā valdības pakļautībā, ir tiesīga noteikt sankcijas par dažādiem lobēšanas regulējuma pārkāpumiem, piemēram, par novēlotu lobēšanas deklarāciju iesniegšanu. Amatspersonām ir noteikts “atdzišanas” periods.

1. attēls. Lobēšanas regulējuma modeļi un regulējuma saturs
Izmantota informācija no: [CoE, 2013](#), [CoE, 2017](#).

Augstāk minētie modeļi nav statistiski – to atsevišķi elementi var tikt kombinēti (1. attēls). Nepieciešams sekot līdzi un novērtēt jau ieviestā regulējuma efektivitāti praksē, veicot, piemēram, regulārus *ex-post* novērtējumus. To paredz arī EPMK rekomendācijas – lobēšanas tiesiskā regulējuma ietvars ir regulāri jāpārskata ([CoE, 2017](#)).

2. Lobēšanas regulējuma saturs

Rekomendācijas attiecībā uz lobēšanas regulējuma paraugpraksi izdevušas vairākas starptautiskās organizācijas. Starp tām īpaši izceļamas EP, *GRECO*, kā arī *OECD* rekomendācijas.

- EPMK 2017. gada rekomendācijas *CM/REC (2017)2* "Tiesiskais regulējums lobēšanas darbībām publisko lēmumu pieņemšanas kontekstā" nosaka principus lobēšanas caurskatāmības uzlabošanai ([CoE, 2017](#)).
- *GRECO* ceturtās novērtēšanas kārtas ziņojumā Latvijai rekomendēts "ieviest normatīvo regulējumu, kas nosaka kārtību, kādā parlamenta deputāti īsteno komunikāciju ar lobētājiem un citām iesaistītajām pusēm, kas cenšas ietekmēt likumdošanas procesu" ([GRECO, 2019](#)).
- *OECD* izvirzījusi 10 lobēšanas atklātības un godprātības principus un aicinājusi valstis lobēšanas regulējumā citstarp noteikt minimālās prasības attiecībā uz tiem, tādējādi nostiprinot konkrētus labas pārvaldības principus. Šādi principi ietver, piemēram, lobēšanas un lobētāju definīciju izstrādi, lobēšanas caurskatāmības un atklātuma nodrošināšanu, vienlīdzīgas tiesības lobētājiem piekļūt pie lēmumu pieņēmējiem un nodarboties ar lobēšanu ([OECD, 2013](#)).
- Lobēšanas praksi ES institūcijās regulē 2008. gadā pieņemtā Eiropas pārredzamības iniciatīva. Šī iniciatīva pieļauj interešu grupu pārstāvju (lobētāju) brīvprātīgu reģistrēšanos pārredzamības reģistrā, kas palielina dažādu interešu grupu publisko atpazīstamību ([EC, 2006](#)).

Vadlīnijas mēdz izstrādāt arī nevalstiskās organizācijas, kas, būdamas interešu grupas, pašas mēdz veikt lobēšanas darbības. Kā piemērs minams starptautiskās nevalstiskās organizācijas "*Transparency International*" izstrādātie lobēšanas regulējuma starptautiskie standarti ([TI, 2015](#)).

Šajā nodaļā sniegts pārskats par lobēšanas regulējuma pamata aspektiem un komponentēm, balstoties uz principiem, ko satur EPMK rekomendācijas ([CoE, 2017](#)), un šis pārskats ir papildināts ar piemēriem no dažādu valstu prakses. Jāpiebilst, ka par lobēšanas tiesisko regulējumu parasti tiek uzskatīts ar likumu noteikts regulējums, taču var tikt piemērota arī pašregulējoša sistēma vai abu pieeju kombinācija.

2.1. Lobēšanas definīcija

Literatūrā lobēšanas jēdziens ir traktēts gan plašākā, gan arī šaurā nozīmē. Daži autori lobēšanu interpretē kā centienus ietekmēt vispārējo politisko procesu ([Baumgartner, Leech, 1998](#)), savukārt citi lobēšanas darbības saista pamatā ar centieniem ietekmēt tieši valsts pārvaldi ([Nownes, 2006](#)). **EPMK rekomendācijās lobēšana tiek definēta kā "noteiktu interešu veicināšana komunikācijas ceļā ar publisku amatpersonu" un kā "daļa no strukturētas un organizētas darbības nolūkā ietekmēt sabiedrisko lēmumu pieņemšanu" ([CoE, 2017](#)).** Par lobētāju EPMK izpratnē uzskatāma ikviena fiziskā vai juridiskā persona, kas veic lobēšanu. Ar sabiedrisko lēmumu pieņemšanu tiek saprasta lēmumu pieņemšana likumdevējvaras un izpildvaras institūcijās nacionālā, reģionālā vai vietējā līmenī. Publiska amatpersona lobēšanas kontekstā ir jebkura persona, kas veic publisku funkciju un ir vēlēta amatpersona, algots darbinieks vai citādā veidā iesaistīta likumdevējvaras un izpildvaras darbībā ([CoE, 2017](#)).

Jāņem vērā, ka starptautiskajā praksē nav vienotas lobēšanas definīcijas un tiek atzīts, ka attiecīgajai definīcijai jāatbilst katras konkrētās valsts politikajai un konstitucionālajai realitātei. Definīcijai jābūt iespējami skaidrai un nepārprotamai, turklāt jābūt skaidri noteiktiem arī izņēmumiem no attiecīgā regulējuma.

Lobēšanas definēšana valsts tiesību aktos: Austrijas, Polijas un Slovēnijas piemēri

Austrijas 2013. gada Lobēšanas un interešu pārstāvēšanas atklātības likuma 4. pantā lobēšanas darbības ir definētas kā jebkāda organizēta un strukturēta kontaktēšanās nolūkā trešās personas vārdā ietekmēt lēmuma pieņēmēju.

Polijā 2006. gadā pieņemtajā likumā par leģislatīvo un regulatoro lobēšanu ir nošķirtas divu veidu lobēšanas darbības:

- lobēšana vispārējā izpratnē, proti, jebkura darbība, kas tiek īstenota ar likumīgiem līdzekļiem nolūkā ietekmēt publiskās varas institūcijas likumdošanas procesā;
- profesionālā lobēšana, proti, jebkura lobēšanas darbība, kas tiek veikta trešo pušu interešu labā likumdošanas procesā un tiek atalgota. Profesionālajā lobēšanā var tikt iesaistīti nolīgti pakalpojumu sniedzēji – fiziskās vai juridiskās personas.

Slovēnijā Likumā par godprātību un korupcijas novēršanu lobēšana ir definēta kā interešu grupu vārdā lobētāju īstenota darbība, kas rada nepublisku ietekmi uz lēmumiem, kurus pieņem publiskās varas institūcijas un to pārstāvji jautājumos, kas nav saistīti ar tiesas un administratīvajām procedūrām. Lobēšana ir jebkura lobētāju un lobētās puses savstarpēja nepubliska kontaktēšanās, ko lobētāji īsteno ar mērķi ietekmēt lēmumu saturu vai pieņemšanas procedūru.

Avots: [Bauer, et al., 2016](#); [CPC, 2010](#); [OECD, 2014](#).

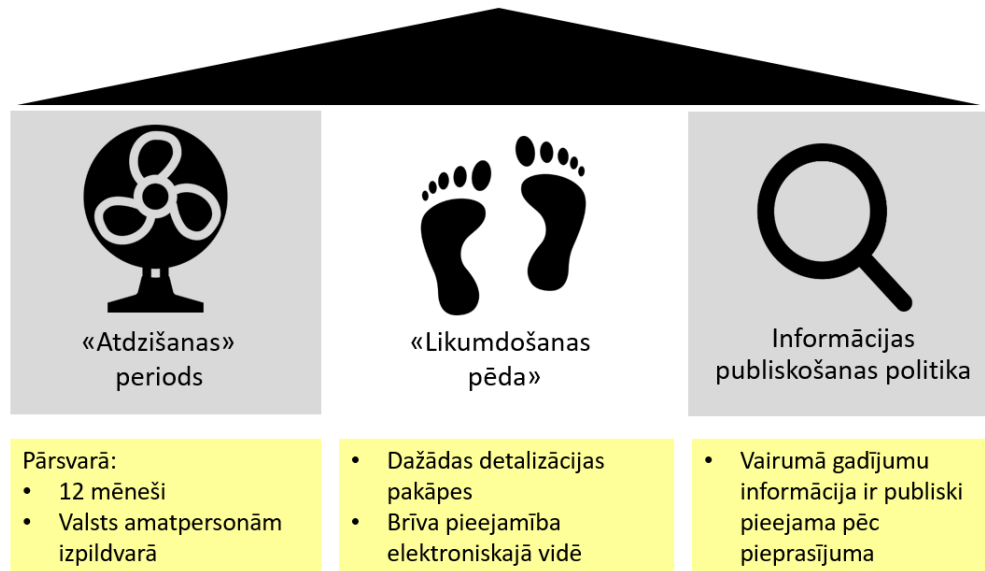
Publisko lēmumu pieņemšanas ietekmēšana nereti tiek uzlūkota kā lobēšanas pamata mērķis. EPMK rekomendāciju izpratnē publisko lēmumu pieņemšanas sfēra aptver kā likumdevēja varu, tā arī izpildvaru un pašvaldības. Publiskā lēmumu pieņemšana, kuru cenšas ietekmēt lobētāji, visbiežāk ietver:

- likumdošanas priekšlikumu izstrādi;
- jebkura normatīvā akta ierosināšanu, grozīšanu, virzīšanu pieņemšanai vai atcelšanu;
- dažādu politikas programmu izstrādi un grozīšanu;
- dotācijas, licences, ieguldījuma vai cita veida finanšu resursu piešķiršanu vai atcelšanu (finanšu vai natūras veidā, piemēram, kādas personas iecelšana amatā) u. c.

Pašvaldību līmenī nozīmīga publisko lēmumu pieņemšanas joma ir teritorijas attīstības plānojuma izstrāde un grozīšana ([CoE, 2017](#)).

2.2. Lobēšanas regulējuma mērķi un procedūras to sasniegšanai

Lobēšanas regulējuma ieviešana nav pašmērķis. Dažādu valstu praksē lobēšanas regulējuma mērķi pamatā ir saistīti ar godprātības principa stiprināšanu un ievērošanu valsts pārvaldē, kā arī lobēšanas caurskatāmības nodrošināšanu (2. attēls) ([OECD, 2005](#)). Arī saskaņā ar EPMK rekomendāciju tiesiskajam regulējumam ir jāveicina lobēšanas caurskatāmība ([CoE, 2017](#)).

2. attēls. Līdzekļi godprātības un caurskatāmības nodrošināšanai
Izmantota informācija no: [OECD, 2014.](#)

Viens no līdzekļiem godprātības principa veicināšanai lobēšanas regulējuma kontekstā ir t. s. “atdzišanas” periods. Tas ir noteikts laika posms, kurā publiskās varas institūcijas pārstāvis, kas beidzis pildīt amatpersonas pienākumus, nedrīkst kļūt par lobētāju, vai arī laika posms, kurā pēc lobēšanas darbību pārtraukšanas lobētājam nav atļauts kļūt par publiskās varas institūcijas pārstāvi.

To personu loks, uz kurām šāds ierobežojums attiecas, kā arī “atdzišanas” perioda ilgums mēdz būt atšķirīgs (2. tabula). Piemēram, Kanādā federālajā līmenī publiskās varas institūciju pārstāvjiem tie ir pieci gadi, bet provincēs – 12 līdz 18 mēneši. Vācijā katrs “atdzišanas” perioda piemērošanas un interešu konflikta gadījums civildienestā tiek izvērtēts individuāli un 12 mēnešu “atdzišanas” periods tiek attiecināts gan uz federālās valdības ministriem, gan arī uz parlamentārajiem sekretāriem. Noteiktos gadījumos šo periodu var pagarināt līdz 18 mēnešiem ([CoE, 2017](#)). Jāņem vērā arī korporatīvo sistēmu tradīcijas, piemēram, Vācijā daudziem parlamenta locekļiem neizbēgami saglabājas personiskie kontakti ar tām grupām, kuru biedri viņi ir bijuši vai vēl aizvien ir ([Clark, 1991](#)). Politiskās kultūras aspektiem šajā gadījumā ir būtiska nozīme, izvērtējot to, cik lielā mērā šādu saikņu esība rada riskus dažādās politiskajās sistēmās.

Ierobežojumi publiskās varas institūciju pārstāvjiem veikt lobēšanas darbības noteiktā termiņā pēc tam, kad amatpersonas beigušas pildīt amata pienākumus atsevišķās OECD dalībvalstīs

Avots: [OECD, 2014.](#)

	Augstākajām valsts amatpersonām izpildvarā	Augstākajām valsts amatpersonām likumdevējvarā	Valsts amatpersonām izpildvarā	Valsts amatpersonām likumdevējvarā
ASV	●	●	●	●
Austrija	○	○	○	○
Beļģija	○	○	○	○
Brazīlija	●	○	○	○
Čīle	●	○	●	○
Francija	○	○	●	●
Igaunija	○	○	○	○
Itālija	●	○	●	○
Īrija	●	●	○	○
Jaunzēlande	○	○	○	○
Kanāda	●	●	●	●
Koreja	●	●	●	●
Luksemburga	○	○	○	○
Meksika	●	●	●	●
Nīderlande	●	○	●	○
Norvēģija	○	○	○	○
Polija	○	○	○	○
Portugāle	●	●	●	●
Slovēnija	●	●	○	○
Somija	○	○	○	○
Spānija	●	○	○	○
Šveice	○	○	○	○
Ungārija	○	○	○	○
Vācija	●	●	●	●
Zviedrija	○	○	○	○
25 OECD dalībvalstīs kopā				
● Jā	12	8	10	7
○ Nē	12	16	14	17

Kā viens no lobēšanas regulējuma mērķiem tiek izcelta arī caurskatāmības palielināšana. Saskaņā ar EPMK rekomendācijām informācijai par lobēšanu publisko lēmumu pieņemšanas kontekstā jābūt atklātai, bet atklātības pakāpei – proporcionālai jautājuma nozīmīgumam ([CoE, 2017](#)). Vairākās valstīs caurskatāmības nodrošināšanas labad apsvērts tāds risinājums, ka likumdošanas priekšlikumu pavadošajā dokumentācijā jānorāda, vai tā izstrādes procesā ir vai nav veiktas lobēšanas darbības ([OECD, 2009b](#)). Ieviests arī īpašs apzīmējums “likumdošanas pēda,” kas tiek attiecināts uz dokumentu, kurā detalizēti izklāstīts, kuras iesaistītās puses ir sniegušas konsultācijas likumprojekta vai lēmuma pieņemšanas procesā (kad, kāpēc un kādos jautājumos un kādā veidā ir pieņemts lēmums) ([OECD, 2009a](#)). “Likumdošanas pēda” atšķiras pēc sniegtās informācijas detalizācijas pakāpes. Tāpat rādītājs ir arī tas, cik lielā mērā šī informācija ir atklāta un ērti pieejama elektroniskajā vidē ([ECPRD, 2017](#); [ECPRD, 2011a](#)).

Elektroniskā "likumdošanas pēda" Igaunijā

Igaunijā "likumdošanas pēdai" elektroniskajā vidē var izsekot gan valdības, gan likumdevēja (Rīgikogu) līmenī. Interesu grupu iesaistīšanos un sabiedrisko apspriešanu nosaka valdības pieņemtie Labas likumdošanas prakses un tiesību aktu izstrādes noteikumi. Atsauksmes par sagatavotajiem lēmumu projektiem sabiedriskās apspriešanas un koordinācijas posmā var iesniegt valdības e-konsultāciju sistēmā. Ja nepieciešams, valsts pārvaldes iestādes arī tieši vēršas pie interešu grupām, lai apkopotu to ierosinājumus un uzklautu viedokļus. Saskaņā ar minētajiem noteikumiem tiesību akta projekta paskaidrojuma rakstā jānorāda citstarp:

- valsts iestāde vai pašvaldība, kurai lēmuma projekts iesniegts apstiprināšanai vai atzina saņemšanai;
- sniegtie atzinumi un priekšlikumi, kas izteikti sabiedrības iesaistīšanas procesā un sabiedriskās apspriešanas laikā;
- tas, cik lielā mērā viedokļi un priekšlikumi ņemti vērā.

Nevalstisko organizāciju iesaistes un sabiedriskās apspriešanas rezultāti tiek aprakstīti atsevišķā paskaidrojuma raksta sadaļā, minot iesaistīto organizāciju nosaukumus un notikušo sanāksmju skaitu. Organizāciju priekšlikumi tiek fiksēti dokumenta pielikumā. Ja likumprojektu ierosinājis pats parlaments, tad saskaņā ar Rīgikogu kārtības rulli un iekšējiem noteikumiem attiecīgā komisija aicina piedalīties likumprojekta apspriešanā tās interešu grupas, kuras bija uzaicinātas piedalīties likumprojekta sagatavošanā. Visi interešu grupu vai organizāciju atzinumi tiek publicēti Rīgikogu tīmekļvietnē saitē pie konkrētā likumprojekta.

Avots: [Government of Estonia, 2011](#); [Riigikantselei, 2019](#); [Riigikoogu, 2003](#).

"Likumdošanas pēda" Vācijā

Vācijā prasība uzrādīt "likumdošanas pēdu" primāri attiecas uz izpildvaru. Federālās valdības lēmumus gatavo, tiem pievienojot pavadvēstules, kurās jānorāda:

- lakonisks jautājuma izklāsts un lēmuma priekšlikuma pamatojums;
- ziņas par to, kuras federālās ministrijas bijušas iesaistītas lēmuma pieņemšanā;
- rezultāti, kas iegūti konsultācijās ar asociācijām, jo īpaši galvenie ieteikumi, kas izteikti konsultāciju laikā;
- rezultāti, kas iegūti no federālo valstu (*länder*) valdību iesūtītajiem viedokļiem un priekšlikumiem;
- iesaistīto federālās valdības komisāru, federālo komisāru un federālo valdību koordinātoru atzinumi. Jāpiebilst, ka Vācijas politiskajā sistēmā federālās valdības komisāri nodrošina ministriem un federālajam kancleram nepieciešamo padomdevēju funkcijas;
- paredzamās ierosinātā lēmuma īstenošanas izmaksas un ietekme uz budžetu.

Avots: [ECPRD, 2017](#); [OECD, 2014](#).

Viens no caurskatāmības katalizatoriem ir, piemēram, ar padomdevēju un lietpratēju grupu darbību saistītās informācijas publiskošanas politika. OECD dalībvalstu praksē šajā ziņā nav konstatējama spēcīgi izteikta tendence par labu vai nu caurskatāmībai, vai arī tās ierobežošanai. Vairumā gadījumu informācija par padomdevēju un lietpratēju grupu darbu ir publiski pieejama pēc pieprasījuma ([OECD, 2014](#)) (3. tabula).

Informācijas pieejamība par padomdevēju un lietpratēju grupu darbu, dalību šajās grupās, to darba kārtību, sēžu protokoliem un iesniegumiem atsevišķās *OECD* dalībvalstīs

Avots: [OECD, 2014.](#)

	Ir pieejama elektroniskajā vidē vai drukātā formātā	Ir publiski pieejama pēc pieprasījuma	Nav pieejama
ASV	●	●	○
Austrija	○	●	○
Beļģija	●	●	●
Brazīlija	●	●	○
Čīle	○	●	○
Francija	○	○	●
Igaunija	●	●	○
Itālija	○	○	●
Īrija	○	●	○
Jaunzēlande	●	●	○
Kanāda	○	○	●
Koreja	○	●	○
Luksemburga	●	●	●
Meksika	●	○	○
Nīderlande	○	●	○
Norvēģija	○	●	○
Polija	○	●	○
Portugāle	○	○	●
Slovēnija	○	●	○
Somija	○	●	○
Spānija	○	○	●
Šveice	●	○	○
Ungārija	○	●	○
Vācija	●	●	○
Zviedrija	○	●	○
<i>25 OECD dalībvalstīs kopā</i>			
Jā ●	8	17	7
Nē ○	16	7	17

2.3. Regulējamās darbības un dažādas lobētāju kategorijas

Ar lobēšanu saistītās darbības var tikt īstenotas dažādos veidos. Lai arī EPMK rekomendācijas nenosaka ar lobēšanu saistīto regulējamo darbību loku, minētas raksturīgākās ar lobēšanu saistītās darbības. Pēc EPMK ieskata, lobēšanas tiesiskais regulējums jāattiecinā uz šādiem **lobētāju veidiem**:

- konsultanti-lobētāji;
- iekšējie lobētāji;
- organizācijas vai kolektīvi (3. attēls).

Ar lobēšanu saistīto darbību piemēri

- vienreizēja vai regulāra padomu sniegšana vai prezentācijas publiskās varas institūciju pārstāvjiem
- ziņojumu ar detalizētiem priekšlikumiem politikas, normatīvā akta izmaiņām sūtīšana publiskās varas institūciju pārstāvjiem

- neformāla kontaktēšanās ar politiķiem vai ierēdņiem (pusdienas, nepieteiktas vizītes, telefoniska saziņa)
- tieša ziņojumu sūtīšana sociālajos plašsaziņas līdzekļos vai arī cita veida tieša informācijas sūtīšana

- līdzdalība publiskās un slēgtās konsultatīvās apspriedēs
- līdzdalība institucionalizēta rakstura formālās konsultatīvās apspriedēs
- līdzdalība uzklaušīšanā, piemēram, uzklaušīšanā parlamenta komisijā
- līdzdalība konferencē delegāta statusā

Lobētāju veidi:

konsultanti-lobētāji – darbojas trešās personas vārdā

iekšējie lobētāji – to darba devēji ir noteiktas organizācijas, un tie ir pastāvīgi nodarbināti pie sava darba devēja

organizācijas vai kolektīvi – pārstāv profesionālās vai nozaru intereses

3. attēls. Lobēšanas darbības un lobētāju veidi

Izmantota informācija no: [CoE, 2017](#).

Praksē izmantotais lobēšanas darbību spektrs mēdz būt ievērojami plašāks. Atsevišķas publiska rakstura lobētāju darbības, piemēram, līdzdalība kādā publiskā pasākumā pēc publiskās varas institūciju pārstāvju uzaicinājuma, amatpersonu aicināšana uz pasākumiem, to izklaidēšana, kā arī maza apmēra nesistemātiskas pilsoniskās līdzdalības darbības nav viennozīmīgi kvalificējas kā darbības, kuras būtu saistītas ar lobēšanu. Lobēšanas regulējuma izstrādē ir būtiski ņemt vērā arī to, ka lobētāji var izmantot iespējas atbalstīt politiskās partijas.

Ziņošana par lobētāju ziedojumiem politiskajām partijām, vēlēšanu un referendumu kampaņām Slovēnijā

Likuma par godprātību un korupcijas novēršanu 64. pants noteic, kāda informācija sniedzama par lobētāju veiktajiem ziedojumiem un kādā veidā lobētājiem jāziņo par to, cik daudz tie ziedojuši politiskajām partijām, kā arī vēlēšanu un referendumu kampaņu organizētājiem. Likumā noteikts maksimālais ziedojumu apmērs, proti, kopējais lobētāju ziedojums politiskajām partijām attiecīgajā gadā nedrīkst pārsniegt desmitkārtu iepriekšējā gada vidējās mēnešalgas apmēru.

Ja kopējais politiskajām partijām veltīto iemaksu apmērs pārsniedz trīskāršu iepriekšējā gada vidējo mēnešalgu, fiziskajai vai juridiskajai personai, kas veic iemaksu, ir jāziņo un jāsniedz šāda informācija:

- juridiskajai personai – tās nosaukums un juridiskā adrese;
- fiziskajai personai – tās vārds, uzvārds un adrese, kā arī šai personai piederošā uzņēmuma nosaukums (ja attiecināms);
- juridiskās vai fiziskās personas gada laikā veikto iemaksu kopsumma.

Avots: [CPC, 2011](#).

OECD dalībvalstu aptauja liecina, ka praksē visbiežāk lobēšanas regulējums attiecas uz šādām personām un darbībām: lobētāji no lobēšanas firmām vai pašnodarbinātie lobētāji, peļņas sabiedrību pārstāvji, privātā sektora pārstāvji, bezpeļņas sabiedrību pārstāvji, nevalstisko organizāciju pārstāvji. Salīdzinoši retāk regulējums attiecas uz tādu komunikāciju un kontaktēšanos, kas saistīta ar juridisko padomu sniegšanu un konsultācijām, un attiecīgi uz tādām kategorijām kā juridisko pakalpojumu sniedzēji – juridiskās personas, kā arī domnīcas un asociācijas, kas pārstāv plašsaziņas līdzekļus. Visretāk lobēšanas regulējums tiek attiecināts, piemēram, uz baznīcām un labdarības iestādēm ([OECD, 2014](#)) (4. tabula).

Personas un darbības, uz kurām attiecas lobēšanas regulējums atsevišķās OECD dalībvalstīs

Avots: [OECD, 2014.](#)

	Lobēšanas firmu pārstāvji vai pašnodarbinātie lobētāji	Peļņas sabiedrību pārstāvji	Privātā sektora pārstāvji	Bezpeļņas sabiedrību pārstāvji	Nevalstisko organizāciju pārstāvji	Komunikācija un kontaktēšanās, kas saistīta ar juridisko padomu sniegšanu un konsultācijām	Juridisko pakalpojumu sniedzēji – juridiskās personas	Domnīcas	Plašsaziņas līdzekļu organizācijas	Baznīcas	Labdarības iestādes	Citi
ASV	●	●	●	●	○	○	●	●	○	○	○	○
Austrija	●	●	●	○	●	○	○	○	●	○	○	○
Itālija	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
Kanāda	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
Meksika	●	●	●	●	●	●	●	○	○	○	○	●
Slovēnija	●	●	●	●	●	○	○	○	○	○	○	○
Ungārija	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○
<i>7 OECD dalībvalstīs kopā</i>												
● Jā	7	7	7	6	6	4	5	4	4	3	3	1
○ Nē	0	0	0	1	1	3	2	3	3	4	4	6

Tā kā lobēšana ir saistīta citstarp ar indivīdu un grupu tiesībām izteikt savu viedokli un aizstāvēt savas intereses, lobēšanas ierobežojumi nedrīkstētu pārkāpt personu demokrātiskās tiesības individuāli vai kolektīvi paust savus uzskatus un vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem. Tāpat lobēšanas regulējums nedrīkstētu aizliegt individuālu vai kolektīvu kampaņu rīkošanu, aicinot uz politiskām pārmaiņām un normatīvā regulējuma, politikas vai prakses mainīšanu leģitīmu politisko darbību ietvaros ([CoE, 2017](#)). Tāpēc ir būtiski apzināt arī tās personu un darbību kategorijas, uz kurām lobēšanas regulējums neattieksies. *OECD* aptaujā aptvertajās valstīs mazāk izplatīta prakse ir regulēt komunikāciju ārpus ēkām, kurās tiek pieņemti publiski lēmumi. Atsevišķas darbības, kas apjoma ziņā nepārsniedz noteiktas robežvērtības (piemēram, attiecībā uz tikšanās ilgumu vai lobēšanai izmantoto finanšu līdzekļu apmēru), arī var netikt regulētas. Visbiežāk netiek regulēta tāda komunikācija, kur visi konsultatīvā procesa elementi, piemēram, uzklauššana parlamenta komisijā, ir publiski pieejami ([OECD, 2014](#)) (5. tabula).

Vairumā no *OECD* aptaujā aptvertajām valstīm lobētājiem ir atļauts piedalīties padomdevēju un/vai lietpratēju grupās kā privātpersonām. Arī, piemēram, uzņēmumu vadītājiem visbiežāk netiek liegts darboties padomdevēju un/vai lietpratēju grupās kā privātpersonām. Noteikums, ka padomdevēju un/vai lietpratēju grupu sastāva veidošanā būtu jānodrošina līdzvērtīga proporcija (piemēram, starp privātā sektora un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem), nav sevišķi plaši izplatīts (6. tabula).

Demokrātiskās valstīs regulāri tiek izmantoti dažādi publiskās apspriešanas veidi, un kopumā ikvienam sabiedrības loceklim ir iespēja piedalīties apspriešanas procesā. Publiskās apspriešanas organizēšanā tiek izmantotas gan formālas, gan mazāk formālas pieejas. Dažās valstīs izvirzītas arī īpašas prasības apspriežu procedūrai, kas palīdz garantēt vienlīdzīgus iesaistes nosacījumus dažādām iesaistītajām grupām un nosaka viedokļu publiskošanas kārtību. Vairumā *OECD* aptaujā aplūkoto valstu apspriešanas procesā iesaistīto dalībnieku viedokļi tiek arī publiskoti. Vairumā no *OECD* aptaujā aplūkotajām valstīm tiek izmantota iespēja neformāli konsultēties ar atsevišķām ieinteresētajām grupām, vienlaikus iepazīstinot arī plašāku auditoriju ar priekšlikumiem, nodrošinot to pieejamību elektroniskajā vidē, kā arī dažādu padomdevēju grupu veidošanu. Retāk izmantotie apspriešanas formāti ir publiski aicinājumi komentēt priekšlikumus, kā arī publiskas sanāksmes ([OECD, 2014](#)).

Personas un darbības, uz kurām neattiecas lobēšanas regulējums atsevišķās OECD dalībvalstīs

Avots: [OECD, 2014.](#)

	Tāda komunikācija, ka visi konsultatīvā procesa elementi, piemēram, uzklauššana parlamenta komisijās, ir publiski pieejami	Paziņojumi, kas sniegti, atbildot uz valsts amatpersonas pieprasījumu	Paziņojumi, kas sniegti, atbildot valsts amatpersonai, kura pieprasa faktoloģisku informāciju	Ar lēmumu pieņemšanas procesu saistīta informācija, kas tiek publicēta	Komunikācija ārpus ēkām, kurās tiek pieņemti publiski lēmumi	Lobēšanas darbības, kas apjoma ziņā nepārsniedz noteiktas robežvērtības (piemēram, attiecībā uz laiku vai lobēšanai izlietoto finanšu līdzekļu apmēru)	Lobēšanas darbības, kuru veikšana netiek apmaksāta
ASV	●	●	●	●	○	●	●
Austrija	○	○	○	○	○	○	○
Francija	○	○	○	○	○	○	○
Itālija	○	○	○	○	○	○	○
Kanāda	●	●	●	●	○	●	●
Meksika	○	○	○	○	○	○	○
Polija	○	○	○	○	○	○	○
Slovēnija	●	●	●	●	○	○	○
Ungārija	●	○	●	○	●	○	○
Vācija	○	○	○	○	○	○	○
<i>10 OECD dalībvalstīs kopā</i>							
● Jā, neattiecas	4	3	4	3	1	2	2
○ Nē, attiecas	6	7	6	7	9	8	8

Lobētāju iesaiste padomdevēju un/vai lietpratēju grupās dažādos statusos
atsevišķās OECD dalībvalstīs

Avots: [OECD, 2014.](#)

	Noteikums ievērot līdzsvara principu padomdevēju/lietpratēju grupu sastāvā	Atļauta lobētāju darbība padomdevēju/ lietpratēju grupās kā privātpersonām	Atļauta uzņēmumu vadītāju dalība padomdevēju/lietpratēju grupās kā privātpersonām
ASV	●	●	●
Austrija	○	●	●
Beļģija	●	○	●
Brazīlija	●	●	●
Čīle	○	●	●
Francija	○	●	●
Igaunija	●	●	●
Itālija	○	●	●
Īrija	○	●	●
Jaunzēlande	○	○	○
Kanāda	○	●	●
Koreja	●	○	●
Luksemburga	○	●	●
Meksika	○	●	●
Nīderlande	○	●	●
Norvēģija	○	●	●
Polija	○	●	●
Portugāle	○	●	●
Slovēnija	○	●	●
Somija	○	●	●
Spānija	○	○	○
Šveice	○	●	●
Ungārija	○	○	●
Vācija	○	●	●
Zviedrija	○	●	●
<i>25 OECD dalībvalstīs kopā</i>			
● Jā	5	19	22
○ Nē	19	5	2

2.4. Lobētāju reģistri

Lielākajā daļā to valstu, kurās ieviests lobēšanas regulējums, ir izveidots arī lobētāju reģistrs, kas kalpo kā viens no caurskatāmības nodrošināšanas rīkiem. Vācija ir pirmā valsts Eiropā, kur šāds reģistrs tika izveidots, – jau 1951. gadā, līdz ar lobēšanas regulējuma ieviešanu. Turpmākajos gados visai strauji lobētāju reģistru ieviesa arī citas ES dalībvalstis, citstarp arī jaunās: Lietuva (2001. gadā), Polija (2005. gadā), Ungārija (2006. gadā, bet 2011. gadā atcēla), Maķedonija (2008. gadā), Francija (2010. gadā), Slovēnija (2010. gadā), Austrija (2011. gadā). 2008. gadā lobēšanas reģistrs tika izveidots Eiropas Komisijā. Lobētāju reģistrs izveidots arī Austrālijā, Izraēlā un Taivānā ([Holman, Luneburg, 2012](#)). Apvienotajā Karalistē, Horvātijā, Īrijā un vairākās citās valstīs ir iniciētas diskusijas par lobētāju reģistra izveides nepieciešamību.

EMPK rekomendē par lobētāju reģistra uzturētāju noteikt kādu no publiskajām iestādēm vai citām specializētajām struktūrām. Savukārt lobētājiem jāspēj nodrošināt informācijas korektums un aktualitāte. Reģistram jābūt pēc iespējas ērtāk lietojamam un pieejamam. Ieteikts to izvietot elektroniskajā vidē, nodrošinot reģistrā meklēšanas iespēju. Par lobēšanas reģistra rīka lietošanu būtu vēlams paredzēt bezmaksas konsultācijas. Reģistrā iekļauto personu datu apstrāde veicama saskaņā ar spēkā esošajām personas datu aizsardzības prasībām.

EMPK izvirzītā minimālā prasība ir lobētāju reģistrā ietvert vismaz šādu informāciju:

- **lobētāja vārds/nosaukums un kontaktinformācija;**
- **lobēšanas priekšmets** (politikas joma un/vai tiesību akts, aizstāvētās intereses, iestāde, ar kuru lobētājs kontaktējies);
- **lobēšanas pakalpojumu saņēmēja vai lobētāja darba devēja identitāte.**

Caurskatāmības veicināšanas labad reģistrs var saturēt arī plašāku informāciju atbilstoši valstī noteiktajām prasībām un konkrētajiem apstākļiem ([CoE, 2017](#)).

Lobētāju reģistru funkcija ir padarīt informāciju par lobēšanu sabiedrībai plašāk pieejamu. Dažādās valstīs lobētāju reģistrā norādāmās un pieejamās informācijas apjoms ir atšķirīgs. Detalizēta informācija, turklāt nodrošinot tās publisku pieejamību, tiek sniegta ļoti reti, tomēr jebkurš reģistrs satur vismaz lobētāja vārdu vai nosaukumu. Tas arī ir pats būtiskākais, lai varētu identificēt noteiktu interešu grupu centienus ietekmēt konkrēta tiesiskā regulējuma veidošanu. Apkopojot informāciju, kuru lobēšanas reģistros prasa norādīt dažādas valstis, *OECD* valstu aptaujā secināts, ka visbiežāk reģistros pieejama informācija par lobētāja vārdu, kontaktinformāciju, lobētāja darba devēja nosaukumu, lobējamo jautājumu. Retāk reģistrā tiek iekļauta informācija par to, vai lobētājs iepriekš ir bijis/-usi valsts amatpersona, mātesuzņēmums vai meitasuzņēmums, kas gūtu labumu no lobēšanas darbībām; norādīti lobētie tiesību aktu priekšlikumi, likumprojekts, regulējums, politika, programma, dotācija, iemaksa vai līgums, kura nosacījumus cenšas ietekmēt. Jāpiemin, ka valstīs, kurās ir samērā stingrs lobēšanas regulējums (piemēram, ASV), reģistrā jānorāda arī ar lobēšanas darbībām saistīto izdevumu apmērs, kā arī ziedojumi politiskajām kampaņām, kurus veicis lobēšanas pakalpojumu klients ([OECD, 2014](#)) (7. tabula).

Informācija par lobēšanu un tās publiskā pieejamība lobētāju reģistrā atsevišķās OECD dalībvalstīs

Avots: [OECD, 2014.](#)

	Lobējošās personas vārds/ nosaukums	Kontaktinformācija	Informācija par to, vai lobējošā persona iepriekš bijusi publiskās varas institūcijas pārstāvis	Lobēšanas pakalpojumu klients	Lobējošās personas darba devēja vārds/nosaukums	Nosaukums mātesuzņēmumam vai meitasuzņēmumam, kas gūtu labumu no lobēšanas	Lobējamais jautājums	Tiesību aktu priekšlikumu, likumprojektu, regulējuma, politiku, programmu, dotāciju, iemaksu vai līgumu nosaukums vai apraksts	Publiskās varas institūciju nosaukums, ar ko lobējošā persona sazinājusies	Informācija par valsts finansējuma apmēru, ko saņēmusi persona, kuru lobētājs pārstāvējis	Izdevumu apmērs lobēšanas darbībām	Kopējie ieņēmumi no lobēšanas darbībām	Saziņas forma (sanāksmes, elektroniskā saziņa vai neformāla iedzīvotāju grupu (<i>grassroots</i>) lobēšana	Ziedojumi politiskajām kampaņām	Cits
ASV	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○	●	●	○	●	○
Austrālija	●	○	●	●	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
Austrija	●	●	○	-	-	○	-	-	○	○	●	○	○	○	○
Francija	●	-	○	○	●	○	●	○	○	○	○	○	○	○	○
Itālija	●	-	○	●	●	○	●	●	○	○	-	○	○	○	○
Kanāda	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	○	○	●	○	●
Meksika	●	●	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
Polija	●	●	○	○	○	○	-	○	○	○	○	○	○	○	○
Slovēnija	●	●	-	-	●	-	-	-	●	○	○	-	-	-	-
Vācija	●	●	○	○	○	○	●	○	○	○	○	○	○	○	●
EP/EK kopīgais pārredzamības reģistrs	●	●	○	○	○	○	●	●	○	●	●	●	○	○	●
<i>10 OECD dalībvalstīs kopā</i>															
● Apkopotā informācija ir publiski pieejama	10	7	3	4	5	2	5	3	3	1	2	1	1	1	2
- Informācija tiek apkopota, bet nav publiski pieejama	0	2	1	2	1	1	3	2	0	0	1	1	1	1	1
○ Informācija netiek apkopota	0	1	6	4	4	7	2	5	7	9	7	8	8	8	7

Dažviet noteiktu stimulu dēļ paši lobētāji ir ieinteresēti reģistrēties. Vācijas Bundestāga lobētāju reģistrs ir balstīts uz brīvprātības principu, tomēr tikai reģistrētie dažādu asociāciju lobētāji var saņemt ielūgumu piedalīties sēdēs. Ungārijā līdz lobēšanas regulējuma atcelšanai vienīgi reģistrētie lobētāji bija tiesīgi saņemt identifikācijas karti, kas nodrošināja iekļūšanu noteiktās publiskās varas institūciju ēkās, kā arī parlamentā, kur iepriekš izziņotās komisiju sēdēs lobētājiem tika dota iespēja prezentēt savu pozīciju ([Pogatsa, 2010](#)).

Informācijas brīvprātīga sniegšana par deputātu tikšanos ar lobētājiem Lietuvā

Lietuvā lobēšanas darbību galvenā mērķauditorija ir Seims. Lai arī lielais vairums likumprojektu tiek izstrādāti valdībā, Seims to pieņemšanas procesā parasti izdara grozījumus. Tāpēc lobētāju taktika, kas paredz lobēšanas darbību veikšanu parlamenta frakcijās vai tiekoties ar atsevišķiem parlamenta locekļiem, ir efektīvs likumdošanas procesa ietekmēšanas instruments.

Kopš 2001. gada Lietuvā lobēšana tiek regulēta ar likumu. Lobēšanas likums regulē galvenokārt politiku un amatpersonu attiecības ar šaurāku personu loku – reģistrētiem lobētājiem –, taču tas deputātiem neuzliek pienākumu atklāt informāciju par tikšanos ar tām personām, kuras lobētāju reģistrā nav iekļautas. Šo iezīmi lietpratēji uzskata par vienu no likuma efektivitātes trūkuma iemesliem. Likums neregulē nevalstisko organizāciju un asociāciju darbību, lai gan tās vienlīdz lielā mērā cenšas ietekmēt likumdošanas un lēmumu pieņemšanas procesu, līdz ar to dažas interešu grupas, pēc lietpratēju domām, ir kļuvušas “vienlīdzīgākas nekā citas”. Tāpat likumā nav skaidras robežšķirtnes starp atļautām un nelikumīgām lobētāju darbībām. Tāpēc izsekot līdzī nelikumīgai lobētāju darbībai nav iespējams, izņemot acīmredzamus korupcijas gadījumus.

Pašlaik Seima tīmekļvietnē tiek uzturēts saraksts, kurā tiek fiksēts, ar kādām personām tiek katrs deputāts. Tajā pieejama informācija par fizisko vai juridisko personu, ar kuru deputāts tiek (vārds vai nosaukums), tikšanās laiks un vieta, kā arī lakonisks apspriesto jautājumu un izvirzīto priekšlikumu kopsavilkums. Tikšanās reizes Seima iekštīklā brīvprātīgi reģistrē katrs deputāts. Tikšanās reģistrācijas tehniskais risinājums ir operatīvi aizpildāma elektroniska veidlapa. Kopš pirmās tikšanās deklarēšanas dati par katru deputātu ir publiski pieejami arī atvērtajā formātā, kas savukārt ļauj sabiedrībai sekot līdzī un analizēt dažādu interešu potenciālo ietekmi uz deputātu.

2017. gadā tikšanās bija reģistrējuši 45 deputāti, sniedzot informāciju par 475 tikšanās reizēm. Līdz 2018. gada nogalei 737 tikšanās bija reģistrējuši jau 82 deputāti jeb 58 % no visiem Seima deputātiem. Nevalstiskā sektora pārstāvji izvirza pieļāvumu, ka šī augstā aktivitāte ir saistāma ar deputātu vēlmi demonstrēt, ka viņi arī pēc ievēlēšanas parlamentā uztur saikni ar dažādām sabiedrības grupām, kā arī ar zināmu savstarpēju konkurenci politiku starpā par augstākiem reģistrēto tikšanās reižu rādītājiem.

Avots: [Muravjovas, 2019](#); [Seimas, 2019](#); [Spurqa, 2017](#); [TILS, 2019](#).

Visiem Slovēnijas publiskās varas institūciju pārstāvjiem izvirzītā prasība ziņot par tikšanos ar lobētājiem

Lai gan lobētājiem ir jāreģistrējas, tomēr prasība ziņot par tikšanos ar lobētāju attiecas uz pašiem publiskās varas institūciju pārstāvjiem. Likuma par godprātību un korupcijas novēršanu izpratnē minētie pārstāvji ir visas oficiālos un sabiedriskos amatus ieņemošas personas, kas nodarbinātas valsts un vietējās pašpārvaldes struktūrās vai strādā kopīgi ar tādiem valsts varas pārstāvjiem, kuri ir atbildīgi par lēmumu pieņemšanu vai piedalās noteikumā, citu vispārīgo dokumentu un lēmumu apspriešanā un pieņemšanā un ar kuriem lobētāji sazinās nolūkā veikt lobēšanas darbības.

Likuma 68. pants noteic, ka publiskās varas institūciju pārstāvim pēc katras reizes, kad tā kontaktējies ar lobētāju, ir pienākums reģistrēt šā lobētāja vārdu/nosaukumu, veicot arī atzīmi par to, vai lobētājs ir sniedzis pieprasītās ziņas par sevi atbilstoši Likumā par godprātību un korupcijas novēršanu noteiktajam. Turklāt jānorāda arī lobējamais jautājums, interešu grupa vai jebkāda cita organizācija, kuras interesēs lobētājs veic lobēšanas darbības, tikšanās datums un vieta. Publiskās varas institūciju pārstāvim, pie kura veiktas lobēšanas darbības, kopīgi ar lobētāju jāparaksta tikšanās protokols un triju dienu laikā jānosūta tā kopija savam tiešajam vadītājam, kā arī Korupcijas novēršanas komisijai (neatkarīga valsts struktūra, kuras kompetencē ietilpst korupcijas novēršana un izmeklēšana, kā arī ētikas un godprātības principu pārkāpumu izmeklēšana valsts publiskās varas institūcijās). Komisija glabā protokolus par pēdējiem pieciem gadiem.

Avots: [CPC, 2011](#).

Tomēr prasība pēc lobētāju reģistra nav obligāta. Pēc EPMK ieskata, būtisks ir galvenais šāda reģistra uzturēšanas mērķis, proti, nodrošināt iespējami vienlīdzīgu piekļuvi informācijai dažādām iesaistītajām pusēm un pietiekamu caurskatāmības līmeni, bet šā mērķa sasniegšanas līdzekļi var būt dažādi.

2.5. Ētikas standarti lobēšanas praksē

Ētikas standarti lobēšanas praksē var tikt attiecināti gan uz lobētājiem, gan arī uz publiskās varas institūciju pārstāvjiem. EPMK rekomendācijas lobētājus aicina ievērot atklātības, caurskatāmības un godprātības principus un:

- sniegt publiskās varas institūciju pārstāvjiem precīzu un korektu informāciju par savu lobēšanas uzdevumu;
- godprātīgi pildīt savu lobēšanas uzdevumu, kā arī kontaktēties ar publiskās varas institūciju pārstāvjiem;
- necensties pārmērīgi un nepieļaujamā veidā ietekmēt publiskās varas institūciju pārstāvjus un publisko lēmumu pieņemšanas procesu;
- izvairīties no interešu konfliktiem ([CoE, 2017](#)).

Lielākajā daļā ES dalībvalstu ētikas standartus lobēšanā nosaka lobētāju asociācijas (pašregulācija) ([EPRS, 2016](#)). Ētikas kodeksos visbiežāk tiek definēti vispārējie principi, kas jāievēro lobēšanā. To izstrāde parasti notiek lobētāju asociāciju konsultācijās ar dažādām iesaistītajām pusēm, savukārt uzvedības standarti satur jau konkrētākas norādes par rīcību dažādās situācijās, piemēram, aizliegumu izlikties, ka lobētājam ir privilēģēts stāvoklis kādā institūcijā, aizliegumu pārstāvēt pretējas intereses vienlaicīgi, kā arī pieprasīt saņemt samaksu tikai tad, ja lobētājs ir sasniegjis klientam vēlamu rezultātu u. c. ([OECD, 2014](#)).

Lobēšanas regulējuma kontekstā ir būtiski, lai ētikas standartus ievērotu ne tikai lobētāji, bet arī publiskās varas institūciju pārstāvji, kas ar tiem sadarbojas. EPMK rekomendē noteikt **arī vadlīnijas publiskās varas institūciju pārstāvju un lobētāju mijiedarbībai**, reglamentējot šādus aspektus:

- atteikšanās no lobētāju dāvanām vai arī dāvānu deklarēšana;
- atbildes sniegšana uz lobētāja iniciētu komunikāciju;
- ziņošana par lobēšanas noteikumu pārkāpumiem;
- interešu konflikta identificēšana;
- datu konfidencialitātes nodrošināšana ([CoE, 2017](#)).

2.6. Sankcijas, uzraudzība un konsultēšana

Lobēšanas tiesiskajam regulējumam būtu jāsaturs sankcijas par neatbilstību. EPMK rekomendē sankciju izvēlē ņemt vērā to paredzamo efektivitāti un proporcionalitāti. Ir iespējamās dažādas sankcijas, kuru stingrības pakāpe dažādās valstīs ievērojami atšķiras, piemēram,

- naudas sodi;
- izslēgšana no reģistra vai liegums tam piekļūt;
- brīvības atņemšana.

Īrijā par lobēšanas regulējuma pārkāpumu var piemērot naudas sodu līdz 2500 *euro* vai brīvības atņemšanu līdz diviem gadiem. Kanādā par lobēšanas regulējuma pārkāpumu federālajā līmenī var tikt piemērots ieslodzījums no sešiem mēnešiem līdz diviem gadiem. Bargākie sodi par lobēšanas pārkāpumiem noteikti ASV, kur, piemēram, par apzinātu pārkāpumu var draudēt cietumsods līdz pat pieciem gadiem ([CoE, 2017](#)). Tomēr vairums valstu izvēlas noteikt maigākās no iespējamām sankcijām, proti, personas tajās tiek sauktas pie disciplinārās vai administratīvās atbildības (8. tabula). Kā sankcija var kalpot citstarp lobētāja izslēgšana no lobētāju reģistra. Piemēram, Vācijā lobētāji, kuri nav reģistrā, nevar tikt uzklauti Bundestāga komisijās, lai arī joprojām pastāv iespēja tos pieaicināt kā lietpratējus ([EPRS, 2016](#)).

8. tabula

Sankcijas publiskās varas institūciju pārstāvjiem par lobēšanas principu, noteikumu, standartu vai procedūru pārkāpumu atsevišķās OECD dalībvalstīs

Avots: [OECD, 2014](#).

	Disciplināra vai administratīva atbildība	Kriminālatbildība (piemēram, ieslodzījums)
ASV	●	●
Austrija	●	●
Francija	●	○
Itālija	○	●
Japāna	●	○
Kanāda	●	●
Meksika	●	○
Polija	●	○
Slovēnija	●	○
Ungārija	●	○
Vācija	●	●
<i>11 OECD dalībvalstīs kopā</i>		
● Jā	10	5
○ Nē	1	6

EPMK rekomendē lobēšanas regulējuma ievērošanas uzraudzību uzticēt publiskai institūcijai un nodrošināt to, ka uzraudzība aptver:

- pārbaudi, vai konkrētas darbības atbilst lobēšanas regulējumam;
- vadlīniju sniegšanu lobētājiem, kā arī publiskās varas institūciju pārstāvjiem un amatpersonām attiecībā uz regulējuma piemērošanu;
- lobētāju, publiskās varas institūciju pārstāvju un sabiedrības apzinīguma veicināšanu ([CoE, 2017](#)).

Uzraudzības procedūras neizbēgami ir saistītas ar papildu resursu ieguldījumiem, bez kuriem regulējuma darbības efektivitāte var tikt apšaubīta. Lai mazinātu nepieciešamību pēc šādiem ieguldījumiem, ir būtiski mazināt ar uzraudzības procesu saistīto administratīvo slogu. *OECD* dalībvalstīs šajā nolūkā tiek praktizēti dažādi risinājumi (9. tabula).

9. tabula

Risinājumi administratīvā sloga mazināšanai lobēšanas uzraudzības iestādēs atsevišķās *OECD* dalībvalstīs

Avots: [OECD, 2014](#).

	Elektroniska reģistrācija	Darbības/ izdevumu pārskatu elektroniska iesniegšana	Elektroniska (automātiska) pārbaude, vai prasītā informācija ir iesniegta	Noteikts sliekšnis (piemēram, lobēšanai veltītais laiks u. c.), kas ļauj lobētājiem neregistrēties
ASV	●	●	●	●
Austrija	●	●	○	●
Francija	○	○	○	○
Itālija	●	●	●	○
Kanāda	●	●	○	●
Meksika	○	○	○	○
Polija	●	○	○	○
Slovēnija	●	●	●	○
Vācija	○	○	○	○
<i>9 OECD dalībvalstīs kopā</i>				
● Jā	6	5	3	3
○ Nē	3	4	6	6

3. Līdzšinējās iniciatīvas ieviest lobēšanas regulējumu Latvijā

Latvijā bijuši vairāki mēģinājumi ieviest lobēšanas un lobētāju atklātības tiesisko regulējumu. Īpaši aktīvi šajā jomā darbojies Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (turpmāk arī – KNAB). Lobēšanas regulējuma ieviešanu Latvijā līdz šim kavējuši tādi faktori kā pietiekama politiskā atbalsta trūkums, iebildes pret administratīvā sloga palielināšanu un par regulējuma darbības nodrošināšanai nepieciešamā finansējuma trūkumu, spēkā esošā regulējuma fragmentācija pa vairākiem normatīvajiem aktiem, kā arī neskaidrības par to, kuras institūcijas kompetencē būtu uzraudzības un kontroles funkcijas.

Lobēšanas vidi Latvijā un galvenos problemātiskos aspektus tajā var raksturot šādi:

- **Lobēšanas videi piemīt neformāls raksturs, un informācija par lobētājiem un to darbībām ir ierobežota.** Tādējādi rodas situācijas, kad lobētāju iesaiste lēmumu pieņemšanas procesā veidojas visai stihiska un grūti paredzama ([Krūmina, 2017](#)). **Lobēšanā iesaistīto organizāciju un personu loks nav visaptveroši portretēts.** Līdz šim veiktajos pētījumos minēts, ka lobēšanas darbības galvenokārt skar tieši visstingrāk regulētās nozares, piemēram, banku darbību, azartspēļu biznesu, alkoholisko dzērienu apriti, farmācijas jomu ([Kalniņš, 2017](#); [Krieviņš, 2012](#)). Speciāls lobēšanas aktivitāšu lauks ir liela mēroga publisko iepirkumu tehnisko specifikāciju izstrāde ([Alksne, 2014](#)). Nav lobētāju reģistra, kurā būtu pieejama informācija par lobētājiem un lobētiem lēmumu pieņemšanas procesiem. Pašlaik neviena asociācija nepārstāv visu nozaru lobētāju intereses, un līdz ar to iespēja panākt efektīvu lobēšanas pašregulāciju nav gluži ticama.
- **Dažādu interešu grupu atšķirīgās izejas pozīcijas un iespēja piekļūt publiskās varas institūciju pārstāvjiem un informācijai.** Latvijā interešu grupām tiek sniegtas visai plašas iespējas piedalīties Saeimas un valdības darbā. Satversmē un vairākos normatīvajos aktos ir garantētas pilsoņu tiesības piedalīties pārvaldes procesos. Laika gaitā dažas nevalstiskās organizācijas gan uzkrājušas līdzdarbībai politikas veidošanā nepieciešamās prasmes un arī attiecīgu pieredzi. Tomēr plašu iedzīvotāju slāņu līdzdalība sabiedrisko organizāciju darbībā nav panākta. Iedzīvotāji nav pārliecināti par savām spējām līdzdarboties un ietekmēt lēmumus, tāpēc palielinās viņu atsvešinātības risks ([Reinholde, 2014](#); [Ijabs, 2014](#)). Līdz ar to veidojas tāda situācija, ka **uz pasīva vairākuma fona nelielai aktīvās sabiedrības daļai paveras ļoti plašas iespējas ietekmēt valstī notiekošos politiskos procesus.** Valstīs, kur ieviests lobēšanas regulējums, nereti viens no galvenajiem tā izveides mērķiem bija radīt vienlīdzīgus noteikumus, ar kādiem dažādas interešu grupas un nevalstiskās organizācijas var piekļūt par lēmumu pieņemšanu atbildīgajām personām ([Holman, Luneburg, 2012](#)).
- **Neskaidrība par lobēšanas darbību tiesisko statusu,** citstarp arī grūtības noteikt atšķirību starp lobēšanu un krimināli sodāmu nelikumīgu tirgošanos ar ietekmi. Krimināllikumā tirgošanās ar ietekmi definēta kā materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu piedāvāšana vai nodošana personiski vai ar starpniecību jebkurai personai, lai tā, izmantojot savu dienesta, profesionālo vai sociālo stāvokli, prettiesiski ietekmētu valsts amatpersonas darbību vai pamudinātu kādu citu personu prettiesiski ietekmēt valsts amatpersonas darbību jebkuras personas interesēs, neatkarīgi no tā, vai materiālās vērtības, mantiska vai citāda rakstura labumi domāti šai personai vai jebkurai citai personai, ja nav šā likuma 323. pantā paredzētā nozieguma pazīmju ([Saeima, 1998](#)).
- **Lobētāju reģistra potenciālā efektivitāte lobēšanas darbību regulēšanā saņēmusi neviennozīmīgu vērtējumu** – pastāv risks, ka tiesisko regulējumu varētu apiet, un līdz ar to attiecīgais regulējums savu mērķi var nesasniegt ([Paulina, 2017](#)).
- **Bažas par administratīvā sloga palielināšanos.** Līdzšinējās diskusijās vairākkārt izskanējis arī tāds viedoklis, ka, ieviešot lobētāju reģistrāciju, varētu tikt ievērojami palielināts administratīvais slogs un birokrātiskais aparāts.

- **Nav vienprātības par to, vai nepieciešams speciāls lobēšanas atklātības likums** vai arī atklātības prasības var iestrādāt citos tiesību aktos, tādējādi vairāk paļaujoties uz ētiku un uz atklātību vērstu politisko kultūru.

Latvijā jau ir spēkā regulējums, kas skar atsevišķus ar lobēšanu saistītus aspektus, piemēram, prasība tiesību aktu anotācijās norādīt ziņas par sabiedrības līdzdalību un konsultācijām, atsevišķi noteikumi, kas vispārīgi regulē valsts amatpersonu un privātpersonu attiecības, prasība iesniegt amatpersonu deklarācijas, kā arī prasība atklāt patiesā labuma guvēju.

- Sabiedrības pārstāvju, citstarp arī lobētāju līdzdalības iespēju atklātā Saeimas komisijas sēdē garantē Saeimas kārtības rullis (159. pants) ([Saeima, 1994](#)). Lai arī kārtības rullis negarantē iespēju privātpersonai būt klāt un izteikties atklātā sēdē, personai ir tiesības iesniegt jebkādu lūgumu, citstarp arī lūgumu tikt pieaicinātai kā lietpratējam (169. panta pirmā daļa) ([Saeima, 1994](#)). Šādu lūgumu iesniegšana ir viena no tiesībām, kuras jebkurš lobētājs var izmantot. Labvēlīgas atbildes gadījumā lobētājs iegūst tiešas komunikācijas iespējas ar lēmumu sagatavotājiem un/vai pieņēmējiem. Turklāt praksē lūguma vietā var būt neformāla vienošanās ar attiecīgajiem publiskās varas institūciju pārstāvjiem ([Kalniņš, 2019](#)).
- **Prasības tiesību akta anotācijā norādīt ziņas par sabiedrības līdzdalību tiesību akta projekta izstrādē un tās laikā notikušajām konsultācijām** noteiktas Ministru kabineta (turpmāk arī – MK) kārtības ruļļa 3. punktā ([MK, 2009a](#)); Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas kārtības 60.–62. punktā ([MK, 2009c](#)); Saeimas kārtības ruļļa 85. panta piektās daļas 6. punktā ([Saeima, 1994](#)). Minētās prasības uzlabo tiesību aktu tapšanas procesa caurskatāmību un paver iespēju Latvijā pilnveidot tiesiskos un tehnoloģiskos risinājumus, lai fiksētu “likumdošanas pēdu”.
- **Izstrādāti principi, kas būtu jāņem vērā saziņā ar lobētājiem MK padotībā esošajās iestādēs nodarbinātajiem – amatpersonām, ierēdņiem un darbiniekiem.** Ministru kabineta ieteikumu “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi” trešajā sadaļā ietverti vairāki principi, kas minētajām personām jāņem vērā saziņā ar lobētāju – “privātpersonu, kura pēc savas iniciatīvas savās vai citu privātpersonu interesēs sazinās ar nodarbināto vai iestādi, lai ietekmētu lēmumu izstrādi vai pieņemšanu, un šī saziņa neizriet no normatīvajos aktos noteiktajām lēmumprojektu saskaņošanas un sabiedrības līdzdalības nodrošināšanas procedūrām”. Starp šiem principiem ir arī pienākums norādīt ar lēmumu saistītajā dokumentā (piemēram, anotācijā, izziņā, pavadvēstulē), ja lēmuma izstrādē vai pieņemšanā ir ņemts vērā kāds lobētāja priekšlikums (11. punkts). Savukārt ieteikumu 10. punkts nosaka, ka “iestāde nodrošina atklātību gan saziņā ar lobētājiem, gan arī sniedzot informāciju par lobētājiem, ar kuriem notikusi saziņa, – kādu personu intereses viņi pārstāv, viņu izteiktajiem priekšlikumiem un kādā veidā tie ņemti vērā” ([MK, 2018b](#)).
- **Prasība attiecībās starp valsts amatpersonām un privātpersonām (citstarp arī iespējamajiem lobētājiem) ievērot ētikas un tiesiskuma principus.** Piemēram, likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteikts aizliegums amatpersonām pieņemt dāvanas, pildot amata pienākumus (ar atsevišķiem izņēmumiem – 13.² pants), kā arī noteikti ierobežojumi gadījumos, kad attiecībā uz dāvinātāju amatpersonai būtu jāveic amata darbības ([Saeima, 2002](#)). Saeimas deputātu ētikas kodeksa 9. punktā noteikts, ka “deputāts nepieņem privātu uzaicinājumu un nepiedalās pasākumā vai izvairās no citādas situācijas, ja sakarā ar to var rasties aizdomas par viņa interešu konfliktu vai Saeimas prestiža pazemināšanu” ([Saeima, 1994](#)).
- **Tiek veikta valsts amatpersonu mantiskā stāvokļa kontrole, paredzot tā atklāšanu** valsts amatpersonu deklarācijās. Citstarp noteikta prasība deklarēt arī to, ka amatpersona ir patiesā labuma guvēja no citai personai piederošiem aktīviem. Komerclikumā un likumā “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” noteiktā pastiprinātā kontrole par kapitālsabiedrību

patiesajiem labuma guvējiem sašaurina iespējas slēpt faktisko līdzdalību kapitālsabiedrībās ([Saeima, 2000](#); [Saeima, 1990](#)).

- **Pieņemts Trauksmes celšanas likums**, kura mērķis ir “veicināt, lai sabiedrības interesēs tiek celta trauksme par pārkāpumiem, un nodrošināt trauksmes celšanas mehānismu izveidi un darbību, kā arī trauksmes cēlēju pienācīgu aizsardzību” ([Saeima, 2018a](#)).

Neskatoties uz paveikto, joprojām tiek paustas bažas par to, vai minētais regulējums nodrošina iespēju apkopot un publiskot visaptverošu un pietiekami informāciju par lobētāju un lēmumu pieņēmēju mijiedarbību, jo **būtiski ar lobēšanu saistīti aspekti tomēr vispār netiek regulēti vai arī netiek regulēti pietiekami** ([Kalniņš, 2014](#)).

- **Latvijā nav ieviests t. s. “atdzišanas” periods.** Latvijā bijušie valsts pārvaldes institūciju darbinieki un politiķi nereti lobēšanas darbībās iesaistās, turklāt šādu personu nodarbinātība lielu uzņēmumu vadībā ir kļuvusi par visai izplatītu praksi ([Kalniņš, 2017](#)).
- **Izteikti ierosinājumi turpināt pilnveidot likumprojektu anotāciju kvalitāti** ([Latvijas Valsts prezidents, 2019](#); [Gulbe, 2016](#); [Medina, 2016](#)).

Valsts prezidenta Raimonda Vējoņa ierosinājumi likumdošanas caurskatāmības uzlabošanai

- Likumprojekts iesniedzams vienlaikus ar anotāciju arī situācijās, kad likumprojektu iesniedz Valsts prezidents, Saeimas komisija vai ne mazāk kā pieci deputāti. Pašlaik šādās situācijās anotāciju aizpilda Saeimas atbildīgā komisija.
- Paredzēt, ka iespējami pilnīga informācija sniedzama arī par likumprojekta izskatīšanas gaitā otrajā un trešajā lasījumā notikušajām konsultācijām, ne tikai par tām, kas notikušas pirms likumprojekta iesniegšanas.
- Noteikt atbildīgajai komisijai pienākumu pirms likumprojekta pieņemšanas galīgajā lasījumā izstrādāt Prezidija noteiktā kārtībā ziņojumu par attiecīgo likumprojektu, lai būtu iespējams izsekot tā teksta izmaiņām, kas ieviestas vēlākos likumdošanas posmos, ne tikai uz likumprojekta iesniegšanas brīdi.
- Likumprojekta izskatīšanai trešajā lasījumā iesniegt tikai tādus priekšlikumus, kas ir saistīti ar pašu likumprojektu vai otrajā lasījumā atbalstītajiem priekšlikumiem, lai izvairītos no sasteigtiem un kļūdainiem risinājumiem.

Avots: [Latvijas Valsts prezidents, 2019](#).

Kopš 2008. gada piedāvāti vairāki risinājumi lobēšanas regulējuma izstrādei. Šajā laikposmā izstrādātas divas koncepcijas, tapis viens likumprojekts un viens informatīvais ziņojums:

- MK 2008. gada 28. jūlija rīkojums Nr. 435 “Par koncepciju “Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā”” ([MK, 2008](#));
- MK 2011. gada 12. decembra rīkojums Nr. 647 “Par koncepciju “Publiskās pieejamības nodrošināšana informācijai par lobētājiem”” ([MK, 2011](#));
- likumprojekts “Lobēšanas atklātības likums” (noraidīts MK komitejas 2014. gada 17. februāra sēdē) ([MK, 2014](#));
- Informatīvais ziņojums “Par izvērtējumu lobēšanas atklātības nodrošināšanas tiesisko regulējumu iestrādāt spēkā esošajos normatīvajos aktos” (iesniegts Ministru prezidentei 2014. gada 30. aprīlī, bet netika skatīts Ministru kabinetā) ([Strīkeris, 2016](#)).

KNAB 2008. gadā virzītajā pirmajā koncepcijas projektā bija paredzēti trīs rīcības varianti. Saskaņā ar pirmo variantu tika piedāvāts izstrādāt īpašu likumu par lobēšanu. Otrais variants paredzēja

lobēšanas tiesisko reglamentāciju attiecībā uz priekšlikumu iesniegšanu un izskatīšanu, kā arī lobētāju reģistra izveidi iestrādāt spēkā esošajā normatīvajā regulējumā. Īstenojot trešo variantu, lobēšanas pamatprincipi (caurskatāmība, taisnīgums, godīgums) varētu tikt iekļauti valsts un pašvaldību institūciju ētikas kodeksos un normatīvajos aktos, nosakot, ka publiskās pārvaldes darbiniekiem pēc pašu iniciatīvas jāatklāj informācija par personām, kuras kontaktējušās ar iestādi, lai ietekmētu lēmumu pieņemšanu ([MK, 2008](#)). Konceptijā bija ietverta šāda lobēšanas definīcija: “Lobēšana ir apzināta un sistemātiska komunikācija ar publiskās varas subjektiem (valsts un pašvaldību institūcijām) nolūkā ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu noteiktu privātpersonu interešu īstenošanai” ([MK, 2008](#)). 2011. gadā ar MK rīkojumu tika atbalstīts konceptijā “Publiskās pieejamības nodrošināšana informācijai par lobētājiem” ietvertais otrais risinājuma variants, kas paredzēja jauna lobēšanas likuma izstrādi, bet atlika vienota lobētāju reģistra ieviešanu, norādot, ka piemērotāka būtu brīvprātīga lobētāju reģistrēšanās. Tāpat risinājums paredzēja, ka Informācija par lobētāju aktivitātēm būtu pieejama decentralizēti katrā institūcijā atsevišķi ([MK, 2011](#)).

2014. gadā MK noraidīja KNAB sagatavoto Lobēšanas atklātības likuma projektu ([KNAB, 2012](#)). Likumprojektā citstarp bija definēts lobēšanas jēdziens, nosakot, kāda komunikācija ar publiskās varas subjektiem (valsts un pašvaldību institūcijām) ir uzskatāma par lobēšanu un kāda informācija par komunikāciju ar lobētājiem institūcijās ir uzkrājama. Tāpat likumprojektā bija noteikts to personu loks, kuras uzskatāmas par lobētājiem. Likumprojektā ietvertā lobēšanas definīcija ir šāda: “Lobēšana ir apzināta privātpersonas interesēs veikta saziņa ar publiskās varas institūcijas pārstāvi nolūkā ietekmēt publiskās varas institūcijas pārstāvja rīcību dokumentu un to projektu ierosināšanas, izstrādes, saskaņošanas, pieņemšanas vai izsludināšanas procesā. Lobēšana nav publiskās varas institūciju pārstāvju savstarpējā komunikācija amata pienākumu izpildes ietvaros” ([KNAB, 2012](#)). MK komiteja, kas likumprojektu izskatīja, nolēma nevirzīt to izskatīšanai MK sēdē. Kā pamatojums tam tika minēta normu dublēšanās likumprojektā un vairākos citos spēkā esošajos likumos (piemēram, likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, Iesniegumu likumā, Informācijas atklātības likumā). Tika norādīts arī uz administratīvo slogu, ko radītu šis likums, un kā trūkums tika akcentēts tas, ka nav paredzēts likuma normu ievērošanas kontroles mehānisms ([MK, 2014](#)).

2014. gadā tapa MK informatīvais ziņojums ar jaunu lobēšanas regulējuma versiju – “Par izvērtējumu lobēšanas atklātības nodrošināšanas tiesisko regulējumu iestrādāt spēkā esošajos normatīvajos aktos” ([Strīkeris, 2016](#)). Izstrādājot informatīvo ziņojumu, notika vairākas konsultācijas ar Tieslietu ministriju, kuru rezultātā iesaistītās puses vienojās par to, ka likumdevējam būtu vajadzīgs atsevišķs regulējums, savukārt MK, kā arī valsts un pašvaldību iestādēm – cits regulējums. Kopumā tika atzīts, ka lobēšanas un lobētāju definīcijas iekļaujamas spēkā esošajos tiesību aktos, pirmām kārtām Saeimas kārtības rullī un Valsts pārvaldes iekārtas likumā, likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (ietverot tajos lobēšanas ierobežojumus), MK instrukcijā “Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas kārtība” (ietverot pārskatu par lobēšanas darbībām), MK noteikumos “Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā” (paredzot, kā informācija par lobētājiem ir reģistrējama un publicējama), kā arī MK noteikumos “Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā” (paredzot sabiedrības līdzdalības regulējumā iekļaut informāciju par lobēšanu). Konceptijas projekts vairs neparedzēja lobētāju reģistra izveidošanu ([Kirsons, 2015](#); [Kirsons, et al., 2014](#)).

2015. gadā papildu impulsu diskusijai par lobēšanas regulējuma aktualitāti deva galaziņojums, ko sniedza Parlamentārās izmeklēšanas komisija par Latvijas valsts rīcību, izvērtējot 2013. gada 21. novembrī Zolitūdē notikušās traģēdijas cēloņus, un turpmākajām darbībām, kas veiktas normatīvo aktu un valsts pārvaldes un pašvaldību darbības sakārtošanā, lai nepieļautu līdzīgu traģēdiju atkārtosanos, kā arī par darbībām minētās traģēdijas seku novēršanā. Minētajā ziņojumā uzsverts, ka jāizstrādā un jāpieņem lobēšanas atklātības likums, lai nodrošinātu lobēšanas procesa atklātību un lobētāju vienlīdzību, kā arī jāievieš publisks lobētāju reģistrs ([Saeima, 2015](#)).

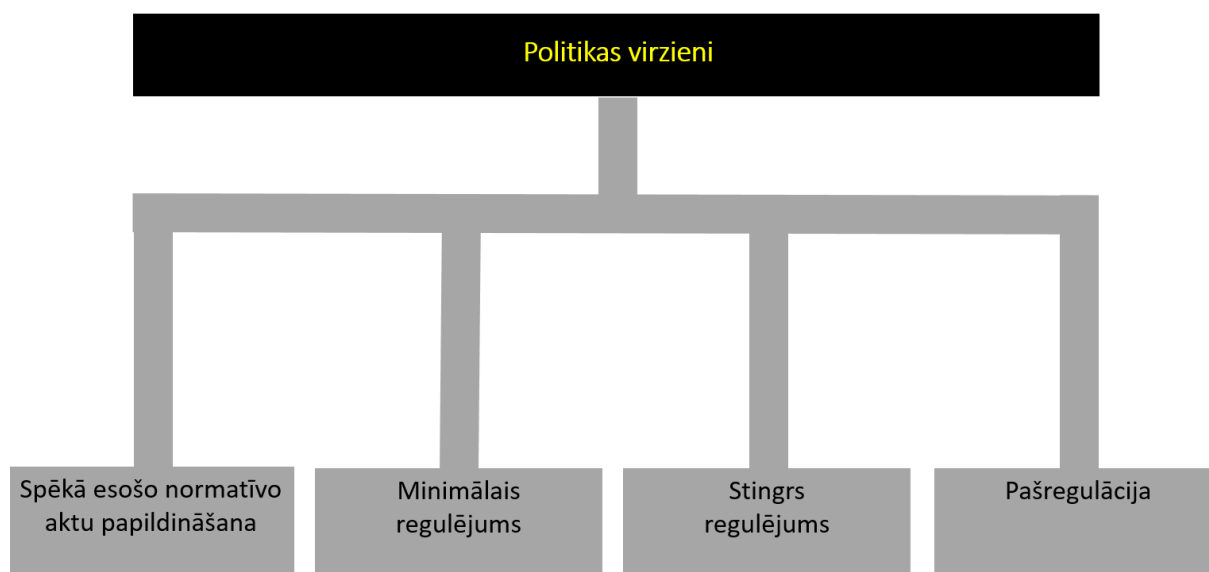
2017. gadā KNAB iesniedza Saeimas Juridiskajai komisijai priekšlikumus izdarīt grozījumus likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un noteikt kārtību, kādā

Saeimas deputāti paziņo par personisko un mantisko ieinteresētību amata pienākumu izpildē. Tika piedāvāti arī grozījumi Valsts pārvaldes iekārtas likumā, kuri paredzēja iekļaut tajā konkrētu lobēšanas definīciju, proti, "lobēšana ir tieša vai netieša fiziskas personas saziņa ar publiskas personas pārstāvjiem jebkuras privāto tiesību juridiskas personas vai citas fiziskas personas interesēs, kas ir veikta vai organizēta ar mērķi likumīgi ietekmēt publiskas personas vai publiskas personas institūcijas lēmuma pieņemšanu". No daudzveidīgā lobēšanas darbību loka šeit par lobēšanu atzītas tikai tās lobēšanas darbības, kas saistītas ar dokumentu un to projektu ierosināšanu, izstrādi, saskaņošanu, pieņemšanu vai izsludināšanu. Tāpat minēts, ka lobēšanu "veic, ievērojot normatīvajos aktos noteiktos ierobežojumus un regulējumu par lobēšanas publiskošanu. Tādas lobēšanas publiskošanu, kura veikta, izmantojot tiešu saziņu, nodrošina iestādes vadītājs. Publiskojamā informācija ietver fiziskās personas, kura veikusi lobēšanu, vārdu un uzvārdu, kā arī personas, kuras intereses ir lobētas, vārdu un uzvārdu vai nosaukumu un izteikto priekšlikumu būtību". Minētie priekšlikumi tālāk netika virzīti ([Vīksne, 2017](#); [Kirsons, 2016](#)).

Kopumā aizvadītajos gados bijusi vērojama tendence padarīt politiķu un privāto interešu grupu attiecības atklātākas, veikta dažādu valstu un organizāciju paraugprakses apzināšana. Politikas veidotājiem un lēmumu pieņēmējiem tika piedāvāti dažādi regulējuma varianti, tomēr **lobēšanas regulējuma izstrāde ir bijis nevienmērīgs process, kurā dažādu apstākļu dēļ nav izdevies panākt vienošanos par būtiskākajiem regulējuma jēdzieniem un pamata principiem.**

4. Politikas virzieni

Lobēšanas politikai var būt dažādas pieejas, un atbilstoši tām attiecībā uz katru regulējuma elementu ir iespējami dažādi risinājumi. Šajā nodaļā aplūkoti četri politikas virzieni, kurus varētu īstenot Latvijā. Tie ir šādi: spēkā esošo normatīvo aktu papildināšana; minimāla regulējuma noteikšana lobēšanas likumā; stingra regulējuma noteikšana lobēšanas likumā; pašregulācija (4. attēls). Politikas virzienu ietvaros aplūkotie risinājumi ir uzskatāmi par piemēriem, un tie neizslēdz iespējas pieņemt citādus risinājumus. 10. tabulā apkopotas minēto politikas virzienu svarīgākās iezīmes.

4. attēls. Lobēšanas politikas virzieni

Avots: autori.

Lobēšanas politikas virzieni

Avots: autori.

	Spēkā esošo normatīvo aktu papildināšana	Minimāla regulējuma noteikšana lobēšanas likumā	Stingra regulējuma noteikšana lobēšanas likumā	Pašregulācija
Galvenie jēdzieni	Valsts pārvaldes iekārtas vai citā likumā (-os)	Lobēšanas likumā	Lobēšanas likumā	Lobētāju organizācijas statūtos vai citā dokumentā
Izņēmumi	Atbilstošā likumā vai MK noteikumos	Lobēšanas likumā	Lobēšanas likumā	Nav nepieciešami
Atklātība	<ul style="list-style-type: none"> • Iestāžu tīmekļvietnes • Saeimas komisiju un darba grupu protokoli vai datubāze • Precizētas likumprojektu anotācijas 	<ul style="list-style-type: none"> • Vienots lobētāju reģistrs • Lobētāja deklarācijas iesniedz fiziskā vai juridiskā persona • Alternatīva: aktuālo informāciju reģistrē lobējamā institūcija 	<ul style="list-style-type: none"> • Vienots lobētāju reģistrs • Deklarācijas iesniedz gan fiziskās, gan juridiskās personas • Deklarācijas ietver finanšu informāciju, līgumu par lobēšanas veikšanu (turpmāk arī – lobēšanas līgumu) kopijas 	<ul style="list-style-type: none"> • Organizācijas reģistrs • Biedru reģistrēšana • Pamatinformācija par lobētājiem tiek publicēta
Principi un ētika	<ul style="list-style-type: none"> • Likumos definēti principi attiecībā ar lobētājiem • Aizliegums/ierobežojums valsts amatpersonām būt par lobētāju 	<ul style="list-style-type: none"> • Tas pats, kas politikas virzienā "Spēkā esošo normatīvo aktu papildināšana" • Papildus: jānosaka lobētāju pienākumi un uz viņiem attiecināmie aizliegumi 	<ul style="list-style-type: none"> • Tas pats, kas minimālā regulējuma politikas virzienā. • Papildus: pretkorupcijas normas tiek ietvertas arī lobēšanas līgumos 	<ul style="list-style-type: none"> • Pienākumi un aizliegumi lobētājiem noteikti lobētāju organizācijas izstrādātā ētikas kodeksā • Atsauce uz ētikas principiem lobēšanas līgumos
Kontrole un sankcijas	<ul style="list-style-type: none"> • Kontrolē iestāžu vadītāju, Ministru prezidenta, Saeimas komisiju priekšsēdētāju darbību • Tiesības neuzklausīt pārkāpējus • Iespējama administratīvā atbildība publiskās varas institūciju pārstāvjiem 	<ul style="list-style-type: none"> • Iestāde, kas pārlicinās, vai informācijā nav acīmredzamu nepilnību un pretrunu • Pozitīvi stimuli • Tiesības neuzklausīt pārkāpējus 	<ul style="list-style-type: none"> • Iestāde, kurai ir pilnvaras veikt pārbaudes • Administratīvā atbildība publiskās varas institūciju pārstāvjiem un lobētājiem • Iespējama kriminālatbildība 	<ul style="list-style-type: none"> • Ētikas komisija • Iesniegumu pārbaude • Sankcijas: brīdinājums, biedra darbības apturēšana vai izslēgšana • Apmācība u. c.

4.1. Spēkā esošo normatīvo aktu papildināšana

Lobēšanas atklātību un ētiskumu attiecībās starp lobētājiem un publiskās varas institūciju pārstāvjiem varētu veicināt, izdarot atsevišķus grozījumus spēkā esošajos normatīvajos aktos.

Priekšrocības: Šī pieeja var nodrošināt pakāpenisku virzību uz mērķi (atklātība un rīcības ētiskums) bez jaunu mehānismu radīšanas. Šajā gadījumā jaunās normas tiek integrētas spēkā esošajā regulējumā. Iespējams izmantot plānošanas dokumentos un tiesiskajā regulējumā jau lietoto terminoloģiju un noteiktās prasības, ja nepieciešams, tās papildinot, paplašinot darbības jomu un pastiprinot juridisko statusu. Spēkā esošā tiesiskā ietvara pakāpeniska attīstīšana atvieglo lobēšanas regulējuma īstenošanu, jo normu piemērotājiem attiecīgās prasības jau ir daļēji zināmas. Ir iespējams izpildīt arī Latvijai adresēto GRECO rekomendāciju – noteikt kārtību, kādā parlamenta deputāti veido attiecības ar lobētājiem un trešajām pusēm, kuras vēlas ietekmēt likumdošanas procesu ([GRECO, 2019](#)).

Trūkumi: Ja netiek pieņemts atsevišķs lobēšanas likums, varētu būt sarežģīti īstenot visus EPMK rekomendāciju elementus. Spēkā esošajos normatīvajos aktos, kuri ir būtiski lobēšanas kontekstā, nav izvirzīts mērķis noteikt ētikas standartus un atbildību privātpersonām, kuras sazinās ar institūcijām. Turklāt šāda veida risinājumi nenodrošina sabiedrībai viegli pieejamu vienotu avotu, no kura būtu gūstama informācija par lobētāju darbībām likumdevējvaras un izpildvaras iestādēs.

Galvenie jēdzieni: Likumā, piemēram, Valsts pārvaldes iekārtas likumā būtu definēti vismaz jēdzieni “lobēšana” un “lobētājs”, kā arī noteikti izņēmumi, kas likuma izpratnē nav uzskatāmi par lobēšanu un lobētājiem. Definīcijas var izstrādāt, daļēji balstoties uz koncepciju “Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā” ([MK, 2008](#)) un MK 2018. gada 21. novembra ieteikumiem “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi” ([MK, 2018b](#)). Alternatīva iespēja būtu ņemt vērā to, ka šis politikas virziens ir saistīts ar minimālu tiesību aizskārumu un apgrūtinājumu privātpersonām, un izņēmumus noteikt tikai MK noteikumos, piemēram, attiecībā uz informācijas publiskošanu.

Atklātība: Ieviešot nelielas izmaiņas normatīvajos aktos, varētu uzlikt publiskās varas institūcijām pienākumu publiskot internetā informāciju par saziņu ar lobētājiem. Attiecībā uz iestādēm šai nolūkā varētu papildināt MK noteikumus “Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā” ([MK, 2018a](#)), ņemot vērā arī MK ieteikumus “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi” (piemēram, iestāde nodrošina atklātību gan saziņā ar lobētājiem, gan arī sniedzot informāciju par lobētājiem, ar kuriem notikusi saziņa, – kādu personu intereses viņi pārstāv, kādi ir viņu izteiktie priekšlikumi un kādā veidā tie ņemti vērā) ([MK, 2018b](#)). Šāda juridiski nostiprināta prasība atklāt informāciju būtu saistīta ar minimālu tiesību aizskārumu un apgrūtinājumu privātpersonām. Lai izpildītu EPMK rekomendāciju iekļaut reģistrā vismaz lobētāja vārdu un kontaktinformāciju, lobējamo jautājumu, kā arī norādīt lobētāja klientu vai darba devēju, atbildīgajām iestādēm būtu nepieciešams noteikt kārtību, kādā šīs ziņas no lobētājiem tiek pieprasītas.

Ir iespējami dažādi risinājumi tam, kā Saeima varētu veicināt deputātu un lobētāju saziņas atklātību. Piemēram, apjoma ziņā neliels papildinājums būtu prasība protokolā fiksēt detalizētu informāciju par lobētājiem, kuri piedalās Saeimas komisiju sēdēs. Kad konkrētu ar likumdošanu saistītu uzdevumu veikšanai deputāti izveido darba grupu, līdzīgu informāciju varētu fiksēt un atklāt arī par lobētājiem, kuri piedalās darba grupas sēdē. Lai atvieglotu sabiedrības piekļuvi informācijai par lobētājiem, Saeima varētu izveidot vienotu publisku datubāzi, kurā komisijas un deputāti ievadītu informāciju par lobētāju klātbūtni un eventuāli fiksētu arī neklātienē saziņu ar lobētājiem.

Varētu papildināt tiesību akta projekta anotācijas sadaļu par likuma izstrādes laikā notikušajām konsultācijām, lai anotācijā tiktu norādīts lobētāja vārds un uzvārds, kontaktinformācija, lobējamais jautājums (konkrētāk nekā tiesību akta projektā kopumā), kā arī lobētāja klients vai darba devējs. Iespējams apsvērt arī veidus, kā atklājama informācija par konsultācijām ar lobētājiem, kuras notiek, gatavojot priekšlikumus vai projektu kopumā pieņemšanai Saeimā otrajā vai trešajā lasījumā (sk. arī

Valsts prezidenta Raimonda Vējoņa ierosinātos grozījumus Saeimas kārtības rullī attiecībā uz likumprojektam iesniegto priekšlikumu pamatojumu un ziņojumu par likumprojektu, to gatavojot pieņemšanai galīgajā lasījumā ([Latvijas Valsts prezidents, 2019](#))).

Principi un ētika: Atbilstoši nepieciešamībai pielāgojot MK ieteikumu “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi” ([MK, 2018b](#)) nodaļu “Atklātība saziņā ar lobētājiem”, attiecīgo normu juridisko statusu varētu pastiprināt, tās iekļaujot Valsts pārvaldes iekārtas likumā. Atklātības, vienlīdzības un godprātības principi attiecībās ar lobētājiem būtu jāiekļauj arī Saeimas deputātu ētikas kodeksā un MK kārtības rullī. Ja tiks pieņemts lēmums neradīt jaunus normatīvos aktus un aprobežoties ar salīdzinoši nelieliem grozījumiem jau spēkā esošajos, tad lobētāju rīcības principi un viņiem izvirzāmās ētikas prasības varētu tikt noteiktas pašregulācijas ceļā, taču efektīva prakse šajā ziņā Latvijā pagaidām nav izveidojusies.

Likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” ([Saeima, 2002](#)) varētu noteikt aizliegumu valsts amatpersonām darboties kā lobētājiem amata pienākumu pildīšanas laikā, kā arī zināmu laiku pēc tam, kad amatpersonas beigušas pildīt attiecīgā amata pienākumus (piemēram, divus gadus – pēc analogijas ar jau pastāvošajiem ierobežojumiem). Šo aizliegumu likumdevējs pēc saviem ieskatiem varētu formulēt šaurāk (tikai attiecībā uz institūciju, kurā amatpersona pilda vai ir pildījusi pienākumus) vai plašāk (attiecībā uz visām publiskas personas institūcijām). Šā likuma kontekstā ir apspriežami arī ierobežojumi, kas liegtu valsts amatpersonai pieņemt no lobētāja (tā klienta vai darba devēja) dāvanas, viesmīlības piedāvājumus vai citus labumus savām vai citu personu vajadzībām, kā arī lūgt lobētāju (tā klientu vai darba devēju) materiāli atbalstīt institūciju, kurā amatpersona ir nodarbināta.

Kontrole un sankcijas: Šis politikas virziens neprasa obligāti pilnveidot normas, kas nosaka personu atbildību par pārkāpumiem, un neparedz kontroles funkcijas uzticēšanu kādai konkrētai institūcijai. Prasību ievērošana būtu pilnībā atkarīga no iestāžu vadītāju, Ministru prezidenta un Saeimas komisiju priekšsēdētāju apzinīguma. Rīcībpolitika koncentrētos galvenokārt uz atklātības procedūru un institūciju motivēšanu ievērot labo praksi.

Šā politikas virziena kontekstā var apsvērt, vai par noteikumu neievērošanu attiecībās ar lobētājiem būtu jānosaka administratīvā atbildība. Attiecīgo varas atzaru darbību reglamentējošos normatīvajos aktos var noteikt tiesības neuzklausīt personas, kuras atsakās sniegt informāciju, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem ir publiskojama, vai arī apzināti sniegušas nepatiesu informāciju.

4.2. Minimāla regulējuma noteikšana lobēšanas likumā

Šā politikas virziena ietvaros atklātību un ētiskumu veicinātu atsevišķs lobēšanas likums, kurā pienākumi noteikti šaurā apjomā, lai neradītu lielu slogu lobētājiem. Lobētāju reģistrācija varētu tikt balstīta uz brīvprātības principu. Informācijas sniegšanas pienākums tiktu dalīts starp lobētājiem un publiskās varas institūciju pārstāvjiem.

Priekšrocības: Samērīgi varētu pieaugt atklātība par lobēšanas darbībām, it īpaši tām, kuras veic respektabli un godprātīgi lobētāji. Paredzams, ka lobēšanas pakalpojumu klienti, kuriem ir svarīga pašu reputācija, savu interešu aizstāvēšanai varētu izmantot reģistrētus lobētājus. Administratīvā sloga pieaugums, nodrošinot atklātību, nebūtu liels. Vairums lobēšanā iesaistīto personu šādu politikas virzienu, visticamāk, atbalstītu vai vismaz pret to neiebilstu. Sabiedrībā pamazām nostiprinātos priekšstats par lobētāju kā leģitīmu politikas procesa dalībnieku. Saglabātos arī iespēja ieviest stingrāku regulējumu tad, ja uzkrātā pieredze liecinās par tā nepieciešamību.

Trūkumi: Varētu veidoties priekšstats, ka regulējums, kas ietver minimālas prasības, nav efektīvs, jo nenodrošina tādu lobēšanas darbību atklātību, kuras iesaistītās personas vēlas slēpt (t. s. slēpto lobēšanu). Tā kā sabiedrības uzticēšanās partijām un likumdevējam ir samērā zema, var rasties

priekšstats, ka apzināti ir pieņemts vājš lobēšanas regulējums. Minimāla regulējuma gadījumā nav gaidāms būtisks korupcijas novēršanas efekts. Ir risks, ka lobētāju reģistrēšanas prakse bez stingras kontroles var neiesakņoties. Iesaistītās personas savu pienākumu reģistrēties var uzskatīt par nebūtisku un pat ignorēt attiecīgos noteikumus. Minimāls regulējums, kas neietver sankcijas par pārkāpumiem, nenodrošinātu pilnīgu EDSO un EPMK rekomendāciju izpildi.

Galvenie jēdzieni: Līdzīgi kā iepriekš aprakstītajā politikas virzienā, likumā definēti vismaz jēdzieni “lobēšana” un “lobētājs”, kā arī noteikti izņēmumi – subjekti, kas netiek uzskatīti par lobētājiem, un darbības, kas netiek uzskatītas par lobēšanu. Regulējuma skaidrības labad par lobētāju var tikt uzskatīta tikai fiziskā persona, kas faktiski veic lobēšanas darbības, taču būtu jāņem vērā, ka arī juridisko personu pārstāvji (darbinieki u. c.) var darboties kā lobētāji.

Līdzīgi pieejai, kurai atbilstoši bija izstrādāts 2012. gada Lobēšanas atklātības likuma projekts, var uzskatīt, ka lobētājs lobē savās interesēs, ja tas pārstāv sevi un savas personiskās intereses vai arī tādu juridisko personu, kurā tas ir īpašnieks, dalībnieks, biedrs, darbinieks u. tml. ([KNAB, 2012](#)). Par lobēšanu citas personas interesēs var uzskatīt gadījumus, kad lobētājs ir līgumiskās attiecībās ar citu personu, kuras interesēs tas veic lobēšanu, vai arī pārstāv juridisko personu, kura nodrošina lobēšanas pakalpojumu trešai personai ([KNAB, 2012](#)).

Lai regulējums nekļūtu pārlietu apgrūtinošs un būtu samērīgs, likumā būtu jānosaka vairāki izņēmumi, kas nav uzskatāmi par lobēšanu. Piemēram, izņēmumi būtu jānosaka, lai nesamērīgi neierobežotu personu tiesības izplatīt informāciju, paust savus uzskatus un vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem. Par lobētāju nebūtu uzskatāma fiziskā persona, kura pārstāv sevi un savas personiskās intereses, taču dara to nesistemātiski vai arī tikai sabiedrībai pieejamos pasākumos publiskās vietās, plašsaziņas līdzekļu publikācijās, kā arī izmantojot pulcēšanās brīvības tiesības (sapulcēs, gājienos, piketos). Regulējums nebūtu attiecināms arī uz atsevišķām nestrukturētām un/vai spontānām darbībām (sk. EPMK rekomendāciju dalībvalstīm par lobēšanas darbību tiesisko reglamentēšanu publiskās lēmumu pieņemšanas kontekstā un paskaidrojošo memorandu) ([CoE, 2017](#)).

Atklātība: Atklātība aptver divas plašākas kategorijas – ziņas par pašu lobētāju vai juridisko personu, kurā tas darbojas kā darbinieks, biedrs, dalībnieks vai īpašnieks, un aktuālo informāciju par lobēšanas darbībām. Galvenais lobēšanas rīcībpolitikas mehānisms ir vienotais lobējošo personu reģistrs, kurā iekļauti pamatdati par lobētājiem un lobējošām juridiskajām personām, kā arī lobēšanas darbībām. Minimāla lobēšanas regulējuma ieviešanas sākuma stadijā ir apsverama iespēja noteikt brīvprātīgu, nevis obligātu reģistrāciju, lai pakāpeniski pieradinātu iesaistītās personas pie jaunā regulējuma un izvairītos no nepieciešamības ieguldīt uzreiz lielus resursus reģistrēšanās uzraudzībā.

Lobētāju reģistrācija būtu veicama pirms lobēšanas darbību uzsākšanas. Lobētājus, kuri veic lobēšanas darbības kā juridiskās personas darbinieki, biedri, dalībnieki vai īpašnieki, reģistrē attiecīgā juridiskā persona (tādējādi atvieglojot reģistrāciju gadījumos, kad vienas juridiskās personas ietvaros darbojas vairāki lobētāji). Fizisko personu pienākumu reģistrēties kā lobētājiem varētu sašaurināt un attiecināt tikai uz tām personām, kuras individuāli par maksu lobē trešo personu interesēs.

Reģistrējoties kā lobētājs, persona sniedz šādu pamatinformāciju:

- juridiskās personas veids, nosaukums, reģistrācijas numurs/lobētāja vārds un uzvārds, personas kods;
- kontaktinformācija;
- interešu jomas;
- ja ar juridisko personu saistītas fiziskās personas, kuras ir vai ir bijušas valsts amatpersonas (vai ja lobētājs ir vai ir bijis valsts amatpersona), – arī amats (amati) un tā (to) ieņemšanas laiks.

Pēc reģistrācijas personai ir pienākums sniegt regulāras lobēšanas darbību deklarācijas (piemēram, ceturkšņa vai gada deklarāciju). Deklarācijās sniedzama šāda informācija:

- dokumenti vai jautājumi, attiecībā uz kuriem veikta lobēšana;
- publiskās varas institūciju pārstāvji, attiecībā uz kuriem veiktas lobēšanas darbības (sūtīta korespondence, notikusi neklātienas vai klātienas komunikācija u. tml.);
- personas, kuru interesēs lobēšana veikta (ja tā veikta trešo personu interesēs).

Reģistrācijas ietvaros un deklarācijās sniegtās ziņas tiek publiskas vienotajā reģistrā, ievērojot personas datu aizsardzības prasības. Līdz ar deklarācijas iesniegšanu reģistrācijas subjekts aktualizē arī reģistram sniegto pamatinformāciju, ja tā ir mainījies.

Saglabātos MK ieteikumos “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi” ietvertie principi attiecībā uz atklātību saziņā ar lobētājiem, un tie ļautu nodrošināt sabiedrībai operatīvāku informāciju iestādes līmenī. Alternatīvs risinājums ir neieviešat lobēšanas darbību deklarācijas, bet aktuālās informācijas publiskošanu pilnībā uzdot publiskās varas institūcijām, lai to pārstāvji paši ievada reģistrā ziņas par attiecībā uz tiem veiktajām lobēšanas darbībām. Turklāt publiskās varas institūcijām var noteikt pienākumu lobētāju iesniegtos priekšlikumus pievienot dokumentu projektiem un publicēt.

Principi un ētika: Tāpat kā iepriekš aprakstītajā politikas virzienā, atbilstoši nepieciešamībai pielāgojot MK ieteikumu “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi” nodaļu “Atklātība saziņā ar lobētājiem”, attiecīgo normu juridisko statusu var pastiprināt, tās iekļaujot likumā.

Reģistrējoties juridiskā persona/lobētājs uzņemas pienākumu jebkurā komunikācijā ar publiskās varas institūciju pārstāvjiem atklāt savu identitāti, lobēšanas mērķus un personas, kuru interesēs tiek veikta lobēšana, kā arī ievērot aizliegumu:

- apzināti sniegt nepatiesu informāciju;
- uzņemties acīmredzami pretrunīgu interešu lobēšanu;
- apsolīt, ka lobētājs panāks konkrētu valsts amatpersonas rīcību;
- vienoties par samaksu, kas atkarīga no tā, vai lobētājs panāk konkrētu valsts amatpersonas rīcību;
- pamudināt publiskās varas institūcijas pārstāvi pārkāpt tam saistošās tiesību normas.

Līdzīgi kā iepriekš aprakstītajā politikas virzienā, valsts amatpersonām tiek noteikts aizliegums (ierobežojums) darboties kā lobētājiem, ierobežojumi, kas liedz pieņemt no lobētāja dāvanas u. tml., kā arī aizliegums lūgt lobētāju materiāli atbalstīt attiecīgo institūciju.

Kontrole un sankcijas: Lobētāju reģistra turētājam tiek uzdots kontroles funkcija – pienākums pārbaudīt, vai reģistrējamajos datos nav acīmredzamu nepilnību vai pretrunu. Ņemot vērā to, ka minimāla regulējuma gadījumā nav jāveic padziļināts monitorings un nav jāpārbauda lobētāju darbības, attiecīgajai institūcijai nav nepieciešamas izmeklēšanas u. tml. pilnvaras. Tāpēc par reģistra turētāju varētu būt kāda no jau esošām institūcijām – Valsts kanceleja, Pārresoru koordinācijas centrs, Uzņēmumu reģistrs, Tieslietu ministrija, Saeima u. c.

Minimāla lobēšanas regulējuma gadījumā viens no svarīgākajiem motivācijas rīkiem ir pozitīvi stimuli. Šie stimuli nedrīkst radīt diskrimināciju attiecībā uz lobētāju un citu sabiedrības locekļu iespējām. Tomēr ir apsveramas dažas priekšrocības, kas izriet no lobētāju reģistra sniegtajām iespējām. Piemēram, Ministru kabineta kārtības rullī ([MK, 2009a](#)) un noteikumos “Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā” ([MK, 2009b](#)) varētu noteikt institūcijai pienākumu plānošanas un projektu izskatīšanas procesā informēt ieinteresētos reģistrētos lobētājus par attiecīgā plānošanas dokumenta vai tiesību akta projektu un izmaiņu ieviešanu tajā.

Līdzīgs informēšanas pienākums būtu nosakāms arī Saeimas kārtības rullī attiecībā uz likumprojektu izskatīšanu komisijās. Kā pamudinājums būtu izvērtējama automātiska caurlaides piešķiršana reģistrētam lobētājam uz Saeimas komisiju sēdēm, kurās tiek izskatīti lobētāju interesējoši jautājumi.

Likumā nosakāmas tiesības neuzklaustīt personas, kuras atsakās sniegt tādu informāciju, kas noteikta par obligātu, vai kuras apzināti sniegušas nepatiesu informāciju. Ja persona, kura lobē trešās

personas interesēs, nav reģistrēta lobētāju reģistrā, tai varētu tikt atteikta uzklauššana Saeimas komisijas sēdē.

4.3. Stingra regulējuma noteikšana lobēšanas likumā

Šā politikas virziena ietvaros atsevišķs lobēšanas likums nodrošina atklātību un veicina ētiskumu, paredzot visaptverošas un detalizētas informācijas atklāšanu par lobētājiem un to darbībām. Tā kā par lobētājiem atklājami dati ir apjomīgi, informācijas sniegšanas pienākums gulstas pirmkārt uz pašiem lobētājiem, proti, personām, kuru rīcībā šī informācija ir.

Priekšrocības: Šī pieeja tās sekmīgas īstenošanas gadījumā nodrošinātu vislielāko atklātību par lobēšanas procesiem. Publiskotā informācija līdz ar noteiktajiem ētikas standartiem vislielākajā mērā veicinātu vienlīdzīgas visdažādāko personu un sabiedrības grupu iespējas aizstāvēt savas intereses. Tas, ka informācija, it īpaši par trešām personām, kuru interesēs veikta lobēšana, un to iztērētajiem finanšu līdzekļiem, ir atklāta, varētu mazināt korupcijas risku. Sabiedrība būtu informēta par jomām, kurās interešu aizstāvībai tiek ieguldīti apjomīgi finanšu resursi, un arī par to, vai lobēšanā ir iesaistītas ar publiskās varas institūciju pārstāvjiem saistītas personas. Pilnībā tiktu izpildītas EDSO un EPMK rekomendācijas.

Trūkumi: Stingrā regulējuma pieeja rada lobētājiem ievērojamu administratīvo slogu. Nepieciešami resursi lobēšanas uzraudzības nodrošināšanai, kā arī samērā lieli valsts ieguldījumi lobētāju reģistrēšanas un lobēšanas darbību deklarēšanas sistēmas radīšanai, lai būtu nodrošināta ērta meklēšana un piekļuve apjomīgai informācijai. Šā regulējuma pilnvērtīga īstenošana ir atkarīga no valsts spējas nodrošināt rūpīgu un resursietilpīgu kontroli. Lai lobēšanas atklātība būtu iespējami pilnīga, nepieciešama sistemātiska uzraudzība. Nepietiekamas kontroles gadījumā pastāv risks, ka daudzas personas nepildīs tām izvirzītās prasības un ievērojama daļa lobēšanas darbību, neraugoties uz stingrajām likuma prasībām, tiks veiktas slepeni (pārgrieztas skrūves efekts).

Galvenie jēdzieni: Tāpat kā minimālas regulācijas gadījumā, likumā būtu jādefinē vismaz lobēšanas un lobētāja jēdzieni, kā arī jānosaka izņēmumi.

Atklātība: Līdzīgi kā iepriekš aplūkotajā politikas virzienā galvenais lobēšanas rīcībpolitikas mehānisms būtu vienotais lobētāju reģistrs, kurā lobētājs reģistrējas pirms lobēšanas darbību uzsākšanas. Katrs lobētājs reģistrējas kā fiziskā persona, taču regulāras lobēšanas darbību deklarācijas sniedz gan pats lobētājs, gan arī juridiskā persona, kurā lobētājs ir darbinieks, amatpersona, biedrs vai dalībnieks.

Reģistrējoties lobētājs par sevi sniedz šādu pamatinformāciju:

- vārds un uzvārds, personas kods;
- kontaktinformācija;
- interešu jomas;
- ja lobētājs ir vai ir bijis valsts amatpersona, – arī amats (amati) un tā (to) ieņemšanas periods;
- lobētāja kā darbinieka, amatpersonas, biedra vai dalībnieka pārstāvētās juridiskās personas nosaukums un reģistrācijas numurs.

Pēc reģistrācijas lobētājam ir pienākums iesniegt regulāras lobēšanas darbību deklarācijas (piemēram, ceturkšņa deklarācijas). Deklarācijās būtu sniedzama šāda informācija:

- dokumenti vai jautājumi, attiecībā uz kuriem veikta lobēšana;
- publiskās varas institūciju pārstāvji, attiecībā uz kuriem veiktas lobēšanas darbības (sūtīta korespondence, notikusi neklātienē vai klātienē komunikācija u. tml.), kā arī darbību veikšanas periods;
- personas, kuru interesēs lobēšana veikta (ja tā veikta trešo personu interesēs);

- lobēšanas līguma kopija, ja lobēšana veikta trešo personu interesēs;
- visi maksājumi, kas saņemti no trešām personām saistībā ar lobēšanas darbībām;
- īss lobētāja sniegto priekšlikumu satura izklāsts.

Regulāras deklarācijas iesniegtu arī juridiskā persona, kurā lobētājs ir darbinieks, amatpersona, biedrs vai dalībnieks. Šajās deklarācijās norādāmas aktuālās ziņas par juridiskās personas lobēšanas darbībām kopumā: iesaistīto lobētāju slodžu (pilna laika ekvivalentu) skaits un kopējais lobēšanas darbībām (citstarp sagatavošanās darbībām, fona izpētei u. tml.) veltīto izdevumu apmērs.

Reģistrācijas ietvaros un deklarācijās sniegtās ziņas (citstarp par maksājumiem) tiek publicētas, ņemot vērā personas datu aizsardzības prasības. Lobētāju un juridisko personu deklarāciju dati ir savienoti tā, lai lietotājs varētu viegli apzināt visus ar konkrētu juridisko personu saistītos lobētājus.

Saglabātos MK ieteikumos "Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi" ietvertie principi attiecībā uz atklātību saziņā ar lobētājiem. Tāpat kā iepriekš aprakstītajā politikas virzienā publiskās varas institūcijām var tikt uzlikts pienākums lobētāju iesniegtos priekšlikumus pievienot dokumentu projektiem un publicēt.

Principi un ētika: Noteikumi līdzīgi tiem, kādi minēti minimālā politikas virziena aprakstā.

Risinājums apmēram tāds pats, kāds bija ietverts 2012. gada Lobēšanas atklātības likuma projektā ([KNAB, 2012](#)): ja lobētājs veic lobēšanu trešās personas interesēs un par atlīdzību, obligāti noslēdzams lobēšanas līgums. Lai mazinātu korupcijas risku, lobēšanas līgumā būtu jānosaka lobētāja pienākums neveikt prettiesiskas darbības attiecībā ar valsts amatpersonām (citstarp neizmantojot saņemtos līdzekļus amatpersonu prettiesiskai ietekmēšanai) un sniegt klientam pārskatu par izdevumiem, kas radušies lobēšanas gaitā, lai radītu pārliecību par to, ka līdzekļi nav izmantoti koruptīvos nolūkos.

Kontrole un sankcijas: Ņemot vērā to, ka stingrā lobēšanas regulējuma pilnvērtīgai īstenošanai nepieciešama sistemātiska kontrole un noteikts sankciju režīms, par kontrolējošo institūciju būtu jānosaka iestāde, kurai ir pietiekami plašas tiesības pieprasīt un saņemt informāciju, dokumentus un citus materiālus, kā arī uzlikt administratīvos sodus par pārkāpumiem. Šāda institūcija varētu būt, piemēram, KNAB. Vienotajā reģistrā iekļautajai informācijai būtu deklaratīvs raksturs, proti, tā turētājai institūcijai nebūtu jānodrošina ziņu publiskā ticamība, taču pēc ziņu saņemšanas noteiktā apjomā jāveic to pārbaude – jāpārbauda, vai datus nav acīmredzamu nepilnību un pretrunu, vai tie ir pilnīgi –, bet vēlāk jāveic padziļināta pārbaude izlases kārtībā vai gadījumos, kad saņemtas sūdzības.

Stingra regulējuma gadījumā būtu īpaši svarīgi noteikt efektīvas, samērīgas un atbilstošas sankcijas par pārkāpumiem. Nepieciešams paredzēt vismaz administratīvo atbildību par to noteikumu neievērošanu, kuri regulē lobēšanas darbības un publiskās varas institūciju pārstāvju attiecības ar lobētājiem.

Administratīvos sodus lobētājiem varētu noteikt par lobēšanas darbību veikšanu bez reģistrēšanās, par deklarācijas iesniegšanas termiņa neievērošanu, par nepatiesu ziņu norādīšanu deklarācijā un par lobētājam noteikto aizliegumu pārkāpšanu. Iespējamie sodi būtu brīdinājums, naudas sods un aizliegums noteiktu periodu veikt lobēšanas darbības.

Izvērtējama būtu arī iespēja noteikt kriminālatbildību par atkārtotiem pārkāpumiem vai pārkāpumiem, ar kuriem nodarīts būtisks kaitējums. Jāņem vērā, ka potenciālais ieguvums no lobēšanas darbībām dažreiz var būt daudz lielāks nekā Administratīvās atbildības likumā noteiktais maksimālais naudas sods ([Saeima, 2018b](#)). Ja lobētājs saistībā ar lobēšanas darbībām izdara noziedzīgu nodarījumu, tad juridiskajai personai, kuras interesēs veikta lobēšana, varētu piemērot piespiedu ietekmēšanas līdzekli, īpaši ja tā nav saskaņā ar noslēgto līgumu pienācīgi pārraudzījusi lobētāja darbību.

Kontrolējošās institūcijas funkcijās ietverama arī lobētāju, valsts amatpersonu un sabiedrības informēšana par lobēšanu un attiecīgajām likuma prasībām, apmācības nodrošināšana, vadlīniju izstrāde un konsultēšana.

4.4. Pašregulācija

Pašregulācija ietver lobētāju pašu noteiktus atklātības un ētikas principus un normas, kā arī viņu labprātīgu pienākumu šos principus un normas ievērot. Pašregulācijas gadījumā lobēšanas regulējumu pieņem un īsteno profesionālā organizācija (asociācija).

Priekšrocības: Šis risinājums parasti gūst attiecīgās jomas profesionāļu atbalstu, tas atbilst viņu priekšstatam par vēlamu regulējumu, kā arī nerada lielu administratīvo slogu. Izmantojot pašregulāciju, godprātīgi lobētāji var stiprināt savu reputāciju. Šis politikas virziens neparedz valsts resursu ieguldīšanu īstenošanas un kontroles sistēmā. Pašregulācija ir viegli apvienojama ar iepriekš aprakstīto politikas virzienu "Spēkā esošo normatīvo aktu papildināšana".

Trūkumi: Latvijā lobēšana vēl nav kļuvusi par tādu stabilu profesionāļu darbību, kuru pārstāvētu pastāvīga organizācija. Ilgu laiku publiskajā telpā nav nekādu ziņu par 2012. gadā nodibinātās Latvijas Lobētāju asociācijas darbību. Tāpēc pašlaik nevar runāt par kādu organizāciju, kurai būtu ticamas spējas un motivācija veidot lobētāja profesijas regulējumu un to īstenot. Pašregulācijai ir raksturīgs institucionāls interešu konflikts: profesijas pārstāvji varētu kļūt toleranti pret pārkāpumiem, lai paši potenciāli baudītu līdzīgu toleranci. Turklāt šis politikas virziens neietekmētu tos lobētājus, kuri neiesaistās lobētāju organizācijā un neuzskata tās regulējumu par saistošu. Pašregulācija nav pietiekama, lai īstenotu EDSO un EPMK rekomendācijas.

Galvenie jēdzieni: Lobētāju profesionālās organizācijas statūti paredz, kas var būt par tās biedru, un līdz ar to var ietvert arī lobētāja definīciju. Lobētāja definīciju var ietvert arī citā organizācijas dokumentā, piemēram, ētikas kodeksā. Ja organizācija nolemj, ka par tās biedriem var būt gan fiziskās, gan juridiskās personas, tad kā vienas, tā otras var uzskatīt par lobētājiem. Lobētāju iedalījums tajos, kuri lobē savās interesēs, un tajos, kuri lobē citas personas interesēs, ir nepieciešams tad, ja organizācija izvirza papildu atklātības prasības tiem, kuri lobē trešo personu interesēs. Tā kā dalība lobētāju profesionālajā organizācijā ir brīvprātīga, no sabiedrības interešu viedokļa nav tik svarīgi, lai būtu noteikti arī izņēmumi, proti, būtu paredzēts, kuras personas nav uzskatāmas par lobētājiem.

Atklātība: Lobētāju organizācija var izveidot savu reģistru, kurā tiek publicētas ziņas par tās biedriem un eventuāli arī par citām personām, kuras pievienojušās regulējumam. Organizācijai ir plaša rīcības brīvība izvēlēties, kādas ziņas tiks publicētas. Visdrīzāk sagaidāms, ka organizācija publiskos savu biedru reģistru un iekļaus tajā vismaz šādu pamatinformāciju par lobētājiem:

- juridiskās personas veids, nosaukums/fiziskās personas vārds un uzvārds;
- kontaktinformācija;
- lobētāja interešu jomas;
- ziņas par lobētājiem, kas ir vai ir bijuši valsts amatpersonas.

Ja lobētāju organizācijas reģistrā ir publicējama aktuāla (regulāri atjaunojama) informācija par lobēšanas darbībām, tā parasti ir samērā šaura. To dokumentu vai jautājumu norādīšana, saistībā ar kuriem veikta lobēšana, varētu būt minimālā prasība attiecībā uz deklarējamo informāciju. Pašregulācijas ietvaros finanšu informācija parasti netiek publiski atklāta.

Principi un ētika: Lobētāju organizācija pieņem ētikas kodeksu. Persona, kļūstot par organizācijas biedru, uzņemas pienākumu ievērot šā kodeksa normas. Svarīgākie kodeksā ietvertie noteikumi var būt līdzīgi prasībām, kādas lobētājiem tiek izvirzītas lobēšanas likuma ietvaros (sk. iepriekš trīs aprakstītos politikas virzienus). Daļu normu iespējams adaptēt no 2012. gadā pieņemtā

Latvijas Lobētāju asociācijas ētikas kodeksa ([Latvijas Lobētāju asociācija, 2012](#)). Ētikas kodeksā var iekļaut pienākumu ievērot kodeksu arī līgumos par lobēšanu trešo personu interesēs.

Kontrole un sankcijas: Minimālais kontroles veids, ko var nodrošināt lobētāju organizācija, ir pārbaude gadījumā, kad saņemts iesniegums vai sūdzība. Pārbaudi parasti veic ētikas komisija, vai arī to var veikt cita līdzīga organizācijas ietvaros izveidota koleģiāla formāta ietvaros. Par pārkāpumiem var paredzēt, piemēram, tādas sankcijas kā brīdinājums, biedra darbības apturēšana vai izslēgšana.

Citi organizācijas rīcībā esoši regulējuma īstenošanas līdzekļi var būt šādi:

- brīvprātīga vai obligāta apmācība,
- procedūra un kontaktpunkts ziņošanai par pārkāpumiem,
- konfidencialitātes garantija ziņotājiem (trauksmes cēlējiem),
- ieteikumi vai prasības biedriem – juridiskajām personām – ievērot riska pārvaldības un iekšējās kontroles standartus, lai mazinātu korupcijas un neētiskas rīcības riskus u. c.

Avoti un literatūra

- Alksne, A., 2014.** *Lobēšanas atklātība Latvijā*. Rīga: Delna. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://delna.lv/wp-content/uploads/2011/04/2015_LobšanasAtklatabaLatvija.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 10. jūlijā].
- Bartlett, B., 2012.** The Alarming Corruption of the Think Tanks. 14.12.2012. *The Fiscal Times*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://www.thefiscaltimes.com/Columns/2012/12/14/The-Alarming-Corruption-of-the-Think-Tanks>> [Sk. internetā 2019. gada 16. augustā].
- Bauer, E., Pielucha, P., Thiel, M., 2016.** *Lobbying regulation framework in Poland*. European Parliamentary Research Service. [Tiešsaiste]. Pieejams: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595848/EPRS_BRI\(2016\)595848_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/595848/EPRS_BRI(2016)595848_EN.pdf)> [Sk. internetā 2019. gada 23. septembrī].
- Baumgartner, F. R., Leech, B. L., 1998.** *Basic Interests: The Importance of Groups in Politics and in Political Science*. Princeton: Princeton University Press.
- Clark, S., 1991.** *Regulation of Lobbying in Foreign Countries*. Washington, D.C.: Law Library of Congress.
- Commission for the Prevention of Corruption of the Republic of Slovenia (CPC), 2011.** *Integrity and Prevention of Corruption Act*. Ljubljana: CPC. [Tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.europam.eu/data/mechanisms/FD/FD%20Laws/Slovenia/Slovenia_Integrity%20and%20Prevention%20of%20Corruption%20Act_2010_amended%202011.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 22. jūlijā].
- Council of Europe (CoE), 2013.** *Report on the Role of Extra-institutional Actors in the Democratic System (Lobbying)*. CDL-AD(2013)011. Strasbourg. [Tiešsaiste]. Pieejams: <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)011-e)> [Sk. internetā 2019. gada 29. septembrī].
- Council of Europe (CoE), 2017.** *Legal Regulation of Lobbying Activities in the Context of Public Decision Making. Recommendation CM/Rec(2017)2 and explanatory memorandum*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://rm.coe.int/legal-regulation-of-lobbying-activities/168073ed69>> [Sk. internetā 2019. gada 29. septembrī].
- Easton, D., 1965.** *A Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley.
- European Commission (EC), 2006.** *European Transparency Initiative. Green Paper. COM(2006) 194 final*. Brussels. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0194>> [Sk. internetā 2019. gada 17. jūlijā].
- European Commission (EC), 2018.** *Democracy and elections. Special Eurobarometer 477*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2198>> [Sk. internetā 2019. gada 12. augustā].
- European Commission (EC), 2019.** *Eurobarometer Interactive*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/index>> [Sk. internetā 2019. gada 21. septembrī].
- European Parliamentary Research Service (EPRS), 2016.** *Transparency of lobbying in Member States. Comparative analysis*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/Transparency_of_lobbying_in_Member_States.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 24. jūlijā].
- Government of Estonia, 2011.** Rules for Good Legislative Practice and Legislative Drafting. 22.12.2011. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/508012015003/consolide>> [Sk. internetā 2019. gada 30. septembrī].
- Graves, L. 2013.** *Corporate America's New Scam: PR Firm Poses as Think Tank*. PR Watch. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://www.prwatch.org/news/2013/11/12306/don%e2%80%99t-be-hoodwinked-pr-firm-posing-think-tank>> [Sk. internetā 2019. gada 18. oktobrī].
- Group of States against Corruption (GRECO), 2019.** *Korupcijas novēršana parlamenta deputātu, tiesnešu un prokuroru darbībā. Ceturtā novērtēšanas kārtā. Otrais atbilstības ziņojums. Latvija*. Greco RC4(2019)6.

Strasbūra: Eiropas Padome. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://rm.coe.int/ceturta-novertesanas-karta-korupcijas-noversana-parlamenta-deputatu-ti/168094bc99>> [Sk. internetā 2019. gada 28. augustā].

Gulbe, E., 2016. *Kā vērtēt prezidenta ierosinājumus likumu kvalitātes uzlabošanā*. LV portāls. 29.09.2016. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://lvportals.lv/viedokli/282005-ka-vertet-prezidenta-ierosinajumus-likumu-kvalitates-uzlabosana-2016>> [Sk. internetā 2019. gada 12. oktobrī].

Holman, C., Luneburg, W., 2012. Lobbying and transparency: A comparative analysis of regulatory reform. *Interest Groups & Advocacy*, 1(1), pp. 75–104. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://link.springer.com/article/10.1057/iga.2012.4>> [Sk. internetā 2019. gada 12. oktobrī].

Ijabs, I., 2014. Politiskā līdzdalība. No: J. Rozenvalds, red., *Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits 2005–2014*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 209.–222. lpp. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 6. septembrī].

Kalniņš, V., 2011. *Transparency in Lobbying: Comparative Review of Existing and Emerging Regulatory Regimes*. Centre for Public Policy PROVIDUS. [Tiešsaiste]. Pieejams: <http://old.europeum.org/images/lobby_pasos_final.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 20. augustā].

Kalniņš, V., 2014. Godaprāts sabiedriskajā dzīvē. No: J. Rozenvalds, red., *Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits 2005–2014*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 175.–190. lpp. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 6. septembrī].

Kalniņš, V., 2017. Latvia. In: A. Bitonti, P. Harris, eds., *Lobbying in Europe: Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries*. London: Palgrave Macmillan, pp. 219–226.

Kalniņš, V., 2019. Lobēšanas regulējuma trūkums kā traucēklis caurspīdīgam un godprātīgam likumdošanas un rīcībpolitikas veidošanas procesam. No: R. Balodis, red., *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 380.–382. lpp.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB), 2012. *Likumprojekts "Lobēšanas atklātības likums"*. 14.06.2012. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40253850&mode=mkk&date=2014-02-17>> [Sk. internetā 2019. gada 3. septembrī].

Krastev, I., 2001. Think tanks: Making and faking influence. *Southeast European and Black Sea Studies*, 1(2), pp. 17–38.

Krieviņš, M., 2012. Impact Assessment of the New Regulatory Measures Proposed by the Corruption Prevention and Combating Bureau on Professional Lobbying Service Providers in Latvia. Master theses. Stockholm School of Economics in Riga. Npublicēts materiāls.

Krugman, P., 2005. Think Tank Transparency. 20.12.2005. *The New York Times*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://krugman.blogs.nytimes.com/2005/12/20/think-tank-transparency/>> [Sk. internetā 2019. gada 29. septembrī].

Krūmiņa, V., 2017. Kādēļ Latvijā nepieciešams regulēt lobēšanu. *Jurista Vārds*, 26, 2017. gada 20. jūnijā.

Ķirsons, M., 2015. Lobisma atklātības normas bīdīs pa citu ceļu. *Dienas Bizness*. 2015. gada 7. maijā.

Ķirsons, M., 2016. Lobēšanu aprakstīs ar grozījumiem likumos. *Dienas Bizness*. 2016. gada 17. februārī.

Ķirsons, M., Pankovska, E., Dieziņa, S., 2014. Lobēšanas likumprojektam defekti. *Dienas Bizness*. 2014. gada 17. februārī.

Latvijas Lobētāju asociācija, 2012. *Latvijas lobētāju asociācijas ētikas kodekss*. 2012. gada 3. martā.

Latvijas Valsts prezidents, 2019. Saeimas Juridiskajai komisijai. Par likumprojektu "Grozījumi Saeimas kārtības rullī" (Nr. 178 /Lp13). 04.02.2019. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.president.lv/storage/kcfinder/files/VP_040219_Nr.36.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 11. oktobrī].

Lietuvos Respublikas Seimas (Seimas), 2019. E. paslaugos. Atviri duomenys. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35391&p_k=1> [Sk. internetā 2019. gada 7. novembrī].

LR Ministru kabinets (MK), 2008. *Par koncepciju "Lobēšanas tiesiskās reglamentācijas nepieciešamība Latvijā"*. 28.07.2008. Rīkojums Nr. 435. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/doc.php?id=179078>> [Sk. internetā 2019. gada 17. septembrī].

LR Ministru kabinets (MK), 2009a. *Ministru kabineta kārtības rullis*. 07.04.2009. MK noteikumi Nr. 300. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/190612-ministru-kabineta-kartibas-rullis>> [Sk. internetā 2019. gada 12. septembrī].

LR Ministru kabinets (MK), 2009b. *Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā*. 25.08.2009. MK noteikumi Nr. 970. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/doc.php?id=197033>> [Sk. internetā 2019. gada 12. augustā].

LR Ministru kabinets (MK), 2009c. *Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas kārtība*. 15.12.2009. MK instrukcija Nr.19. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/doc.php?id=203061>> [Sk. internetā 2019. gada 12. septembrī].

LR Ministru kabinets (MK), 2011. *Par koncepciju "Publiskās pieejamības nodrošināšana informācijai par lobētājiem"*. 12.12.2011. Rīkojums Nr. 647. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/doc.php?id=241125>> [Sk. internetā 2019. gada 13. septembrī].

LR Ministru kabinets (MK), 2014. *Latvijas Republikas Ministru kabineta komitejas sēdes protokols* Nr. 7 2014. gada 17. februārī. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<http://tap.mk.gov.lv/mk/mkksedes/saraksts/s/protokols/?protokols=2014-02-17>> [Sk. internetā 2019. gada 13. septembrī].

LR Ministru kabinets (MK), 2018a. *Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā*. 25.09.2018. MK noteikumi Nr. 611. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/301865-kartiba-kada-iestades-ievieto-informaciju-interneta>> [Sk. internetā 2019. gada 17. augustā].

LR Ministru kabinets (MK), 2018b. *Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi*. 21.11.2018. MK ieteikumi Nr. 1. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/303328-valsts-parvaldes-vertibas-un-etikas-pamatprincipi>> [Sk. internetā 2019. gada 17. augustā].

LR Saeima (Saeima), 1990. *Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem*. 20.12.1990. Likums. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/64879-par-presi-un-citiem-masu-informacijas-lidzekliem>> [Sk. internetā 2019. gada 13. septembrī].

LR Saeima (Saeima), 1994. *Saeimas kārtības rullis*. 28.07.1994. Likums. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/57517-saeimas-kartibas-rullis>> [Sk. internetā 2019. gada 13. septembrī].

LR Saeima (Saeima), 1998. *Krimināllikums*. 17.06.1998. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/doc.php?id=88966>> [Sk. internetā 2019. gada 17. septembrī].

LR Saeima (Saeima), 2000. *Komerclikums*. 13.04.2000. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/5490-komerclikums>> [Sk. internetā 2019. gada 17. septembrī].

LR Saeima (Saeima), 2002. *Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā*. 25.04.2002. Likums. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/doc.php?id=61913>> [Sk. internetā 2019. gada 17. septembrī].

LR Saeima (Saeima), 2015. *Parlamentārās izmeklēšanas komisijas par Latvijas valsts rīcību, izvērtējot 2013. gada 21. novembrī Zolitūdē notikušās traģēdijas cēloņus, un turpmākajām darbībām, kas veiktas normatīvo aktu un valsts pārvaldes un pašvaldību darbības sakārtošanā, lai nepieļautu līdzīgu traģēdiju atkārtošanos, kā arī par darbībām minētās traģēdijas seku novēršanā galaziņojums*. 27.10.2015. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/277713-parlamentaras-izmeklesanas-komisijas-par-latvijas-valsts-ricibu-izvertejot-2013-gada-21-novembri-zolitude-notikusas-tragedijas>> [Sk. internetā 2019. gada 17. septembrī].

LR Saeima (Saeima), 2018a. *Trauksmes celšanas likums*. 11.10.2018. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/302465-trauksmes-celsanas-likums>> [Sk. internetā 2019. gada 30. septembrī].

LR Saeima (Saeima), 2018b. *Administratīvās atbildības likums*. 25.10.2018. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums>>. [Sk. internetā 2019. gada 20. augustā].

Lumi, O., 2014. A comparative insight into the status of the lobbying regulation debate in Estonia. *Journal of Public Affairs*, 14(1), pp. 44–53.

- McGann, J. G., 2012a.** *Chinese Think Tanks, Policy Advice and Global Governance*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.dragon-report.com/Dragon_Report/home/home_files/mcgann-rccpb-21-think-tanks-march-2012.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 30. oktobrī].
- McGann, J. G. 2012b.** *Global Trends in Think Tanks and Policy Advice*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Medina, L. 2016.** Likumprojekta anotācijas nozīme pamattiesību noteikšanā. *Jurista Vārds*, 41, 2016. gada 11. oktobrī. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://juristavards.lv/doc/269422-likumprojekta-anotācijas-nozimepamattiesību-ierobežojumu-noteiksana/>> [Sk. internetā 2019. gada 28. augustā].
- Muravjovas, S., 2019.** *Do Lithuanian Parliamentarians Report Whom They Meet*. Prezentācija LR Saeimā, Darba grupā lobēšanas atklātības likumprojekta izstrādei. Rīgā, 2019. gada 22. oktobrī.
- Nownes, A. J., 2006.** *Total Lobbying: What Lobbyists Want (and How They Try to Get It)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2005.** *Public Sector Integrity. A Framework for Assessment*. Paris: OECD Publishing. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/governance/public-sector-integrity_9789264010604-en> [Sk. internetā 2019. gada 19. augustā].
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2009a.** *Indicators of Regulatory Management Systems. 2009 Report*. Paris: OECD Publishing. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/44294427.pdf>> [Sk. internetā 2019. gada 22. augustā].
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2009b.** *Lobbyists, Governments and Public Trust. Vol. 1: Increasing Transparency through Legislation*. Paris: OECD Publishing. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/governance/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-1_9789264073371-en> [Sk. internetā 2019. gada 22. augustā].
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2012.** *Lobbyists, Governments and Public Trust. Vol. 2: Promoting Integrity through Self-regulation*. Paris: OECD Publishing. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/governance/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-2_9789264084940-en> [Sk. internetā 2019. gada 28. augustā].
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2013.** *Transparency and Integrity in Lobbying*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf>> [Sk. internetā 2019. gada 28. augustā].
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2014.** *Lobbyists, Governments and Public Trust. Vol. 3: Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*. Paris: OECD Publishing. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/governance/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-3_9789264214224-en> [Sk. internetā 2019. gada 12. septembrī].
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2019.** *Lobbying. OECD.org*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://www.oecd.org/gov/ethics/lobbying.htm>> [Sk. internetā 2019. gada 12. septembrī].
- Pauliņa, L., 2017.** Būt vai nebūt Lobisma atklātības likumam? 19.06.2017. *LV portāls*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://lvportals.lv/norises/288071-but-vai-nebut-lobisma-atklatibas-likumam-2017>> [Sk. internetā 2019. gada 16. oktobrī].
- Plehwe, D., 2014.** Think tank networks and the knowledge-interest nexus: the case of climate change. *Critical Policy Studies*, 8(1), pp. 101–115.
- Pogatsa, Z., 2010.** *The Law of Lobbying in Hungary and its Effects*. Prague: EUROPEUM Institute for European Policy.
- Reinholde, I., 2014.** Efektīva un atbildīga pārvalde. No: J. Rozenvalds, red., *Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits 2005–2014*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 127.–140. lpp. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/Demokratijas_audits_2014_kopaa.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 6. septembrī].

- Rich, A., McGann, J., Weaver, K., Garnett, M., Thunert, M., Speth, R., Traub-Merz, R., Ye, Y., 2011.** *Think Tanks in Policy Making – Do They Matter?* Shanghai: Friedrich-Ebert-Stiftung. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/china/08564.pdf>> [Sk. internetā 2019. gada 18. septembrī].
- Riigikantselei, 2019.** Eelnõude infosüsteem. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<http://eelvoud.valitsus.ee/main#eiTqKyOV>> [Sk. internetā 2019. gada 20. oktobrī].
- Riigikogu, 2003.** Riigikogu Rules of Procedure and Internal Rules Act.11.02.2003. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/528122016004/consolide/current>> [Sk. internetā 2019. gada 30. septembrī].
- SKDS, 2008.** Septembrī veiktā aptauja. Nepublicēts materiāls. Pieejams elektroniskā datu nesējā.
- SKDS, 2014.** 2014. gada izdevuma “Demokrātijas audits” vajadzībām veiktās iedzīvotāju aptaujas dati Valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitāte” ietvaros. Nepublicēts materiāls.
- Slingerland, W., 2010.** *Trading in influence: corruption revisited.* EGPA Study Group on Ethics and Integrity of Governance. 8–10 September, 2010. Toulouse. [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.law.kuleuven.be/integriteit/egpa/egpa2010/slingerland_trading-in-influence.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 12. augustā].
- Spurga, S., 2017.** Lithuania. In: A. Bitoni, P. Harris, eds., *Lobbying in Europe: Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries.* London: Palgrave Macmillan, pp. 227–236.
- Stone, D., 2007.** Recycling Bins, Garbage Cans or Think Tanks? Three Myths Regarding Policy Analysis Institutes. *Public Administration*, 85(2), pp. 259–278.
- Strīķeris, A. 2016.** Lobēšana. Prezentācija, 2016. gada 28. janvāris. KNAB. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<http://www.vas.gov.lv/lv/box/kfiles/1454416732-lobesana.pdf>> [Sk. internetā 2019. gada 17. septembrī].
- Transparency International (TI), 2015.** *International Standards for Lobbying Regulation. Towards greater transparency, integrity and participation.* [Tiešsaiste]. Pieejams: <<http://lobbyingtransparency.net/lobbyingtransparency.pdf>> [Sk. internetā 2019. gada 13. jūnijā].
- Transparency International Lietuvas skyrius (TILS), 2019.** *Publish whom you meet.* [Tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2019/09/Parliamentarians_meetings_2019spring.pdf> [Sk. internetā 2019. gada 23. oktobrī].
- Vīksne, I., 2017.** Lobēšanas atklātība iestrēgusi. *Diena*. 2017. gada 2. martā.
- Willis, A., 2009.** Commission criticises think-tanks over lobby register. 17.04.2009. *EUobserver*. [Tiešsaiste]. Pieejams: <<https://euobserver.com/political/27959>> [Sk. internetā 2019. gada 30. oktobrī].
- Wiszowaty, M. M., 2006.** Legal Regulation of Lobbying in New Member States of the European Union. In: H. Pleines, ed., *Participation of Civil Society in New Modes of Governance. The Case of the New EU Member States. Part 2: Questions of Accountability.* Bremen: Research Centre for East European Studies, pp. 46–56.

ECPRD informācijas pieprasījumi par lobēšanas tiesisko regulējumu

- 2003.** *Noteikumi, kas reglamentē lobēšanu parlamentos.* Pieprasījums Nr. 100.
- 2010.** *Lobēšanas tiesiskais regulējums.* Pieprasījums Nr. 1490.
- 2011a.** *“Likumdošanas pēda”.* Pieprasījums Nr. 1648.
- 2011b.** *Lobētāju reģistrs.* Pieprasījums Nr. 1838.
- 2012.** *Lobētāju reģistrācija un lobētāju tiesības parlamentos.* Pieprasījums Nr. 2124.
- 2014.** *Normatīvais regulējums par interešu pārstāvniecību (lobēšanu) ES dalībvalstīs.* Pieprasījums Nr. 2695.
- 2017.** *“Likumdošanas pēda”.* Pieprasījums Nr. 3466.
- 2019.** *Aptauja par lobēšanu.* Pieprasījums Nr. 3985.

Titullapas noformējumam izmantots attēls no interneta vietnes <<https://pixabay.com/illustrations/interview-conversation-sitting-2071228/>>.

Pētījums ir izstrādāts pēc Saeimas Prezidija un Frakciju padomes pieprasījuma.

Pētījuma tēmu pieteikušas frakcija “Attīstībai/Par!” un frakcija KPV LV.

Saeimas Analītiskais dienests ir Saeimas pētnieciskā struktūrvienība, kas veic pētniecisko darbu parlamenta vajadzībām. Tas sniedz likumdevējam atbalstu lēmumu pieņemšanas procesā, normatīvā regulējuma pilnveidē un kontrolē pār izpildvaru.

Šis pētījums ir izstrādāts ar mērķi analizēt Eiropas valstu pieejas, praksi un starptautiskās rekomendācijas iespējamo politikas virzienu noteikšanai lobēšanas regulējuma izstrādei Latvijā.

ISBN 978-9934-8881-2-0